

Rechtswetenschappelijk onderzoek

Een samenvatting van de uitkomsten van een landelijke enquête

Willem van Boom & Rob van Gestel¹

Ondanks dat er al meer dan een decennium een debat woedt over de wetenschappelijkheid van de rechtswetenschap en de wijze waarop juristen de kwaliteit van hun onderzoek borgen was er nog nooit aan het forum van rechtswetenschappers gevraagd hoe men denkt over onderzoekskwaliteit en de beoordeling daarvan. Met de onderzoeksvisitatie van 2016 in het vooruitzicht zijn de rechtswetenschappers in Nederland nu eindelijk zelf eens bevraagd over hoe men hierover denkt opdat er ook vanuit het wetenschappelijk forum input is voor debatten over kwaliteitszorg. Een selectie van de bevindingen wordt in dit artikel weergegeven. De integrale weergave van het onderzoek, inclusief de methodologische verantwoording en alle tabellen, is op de website van het NJB opgenomen (www.njb.nl/rechtswetenschappelijk-onderzoek). Kern van de zaak is de vraag of er vanuit de rechtswetenschap als discipline niet meer initiatief zou kunnen worden genomen om het lot in eigen hand te nemen. In plaats van niets doen of juist blind de kwaliteitszorgsystemen van andere disciplines te kopiëren naar de rechtswetenschap, zou de rechtswetenschap ook als discipline, gevoed door praktijkervaringen en nader onderzoek, verder kunnen bouwen aan kwaliteitszorg op een wijze die rekening houdt met de eigenheid van de rechtswetenschap als kruispuntwetenschap.

Inleiding

Sinds Carel Stolker in 2003 vragen stelde over de wetenschappelijkheid van de rechtswetenschap en de wijze waarop juristen de kwaliteit van hun onderzoek borgen,² is er veel stof opgewaaid. Zo is er gedebatteerd over de eigenheid van de rechtswetenschap, zijn er commissies in het leven geroepen die zich met prestatie-indicatoren en ranking van tijdschriften hebben bezig gehouden en heeft de Commissie Koers bij de laatste landelijke onderzoeksvisitatie in 2009 de oproep gedaan actie te ondernemen op het punt van de beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek. De bestaande wijze van beoordelen middels het bestuderen van kernpublicaties van alle onderzoeksgroepen in Nederland door een commissie bestaande uit vrijwilligers zou ondoenlijk zijn geworden. Intussen hebben wij vernomen dat de faculteiten voor de visitatie van 2016 zichzelf gaan (laten) evalueren en dat er een landelijke procesbewaker komt die de vergelijkbaarheid van de zelfevaluaties moet monitoren, kennelijk met het doel om

zodoende toch iets van een landelijk beeld te doen ontstaan. De vraag is evenwel of deze aanpak de fundamentele problemen wegneemt die door de Commissie Koers zijn aangekaart met betrekking tot de wijze van kwaliteitsbeoordeling:

‘Naar het oordeel van de Commissie is het meest belangrijke zwakke punt van het rechtswetenschappelijke onderzoek op dit moment dat er binnen de rechtswetenschap geen algemeen gedeelde opvatting is over wetenschappelijke kwaliteit op grond waarvan onderzoeksresultaten beoordeeld kunnen worden. Zeker, ook in andere disciplines is er voortdurend discussie over de vraag wat wel en niet wetenschappelijk is, maar daar heeft men zoveel consensus weten te bereiken dat er een solide basis is voor peer review van manuscripten en daarmee voor ranking van tijdschriften. Zover is het in de rechtswetenschap dus nog niet. Gevolg is dat het evalueren

van rechtswetenschappelijk onderzoek relatief lastig en arbeidsintensief wordt en dat elke evaluatiecommissie het wiel steeds opnieuw moet uitvinden – wat onder meer leidt tot de noodzaak om zich elke keer weer te moeten verantwoorden voor alle ad-hoc-beslissingen die een commissie in die situatie moet nemen.³

Het leek ons interessant om met het oog op de naderende visitatie eens terug en (vooral) vooruit te kijken. Terugkijkend valt op dat voor zover er tot op heden bestuurlijke actie is ondernomen om verder te komen in het debat over kwaliteit en kwaliteitsbeoordeling, dit vrijwel steeds is gebeurd door commissies in het leven te roepen (Cie Stolker, Cie Smits, Cie Du Perron, Cie Schneider enz.). Voor zover wij weten is nog nooit aan het forum van rechtswetenschappers gevraagd hoe men denkt over onderzoekskwaliteit en beoordeling daarvan. Dat het ook anders kan blijkt uit een opdracht van het Zwitserse rectorenoverleg aan een onderzoeksteam van de rechtenfaculteiten van Geneve en Bern om een empirisch onderzoek te doen. Zij onderzochten de procedures die binnen de rechtswetenschap worden gebruikt voor het beoordelen van de kwaliteit van onderzoek, de criteria en standaarden die daarbij gehanteerd worden en de wijze waarop de beoordeling van de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie van publicaties zich tot elkaar verhouden.⁴ Een van de opvallendste uitkomsten uit dat onderzoek is dat zowel hoogleraren, tijdschriftredacties als advocaten een sterke voorkeur hebben voor inhoudelijke beoordeling van onderzoekskwaliteit boven kwantitatieve (bibliometrische) methoden. Dit, terwijl voor hun universiteiten juist het omgekeerde geldt.⁵

Mede naar aanleiding hiervan kwam bij ons de vraag op of er ook niet verschillen binnen en tussen Nederlandse faculteiten zouden bestaan in de wijze waarop tegen rechtswetenschap, onderzoekskwaliteit en de beoordeling daarvan wordt aangekeken. Er is reden om hierover vragen te stellen. Met de onderzoeksvisitatie van 2016 in het vooruitzicht zal het College van Decanen opnieuw moeten nadenken over de vraag hoe de kwaliteit van rechtswetenschappelijke publicaties van onderzoeksgroepen binnen de Nederlandse faculteiten het best vergeleken kan worden, temeer nu er meer nadruk ligt op decentrale (zelf) evaluatie. Nu er ook in KNAW- en NJV-verband over dit vraagstuk wordt nagedacht, leek dit een goed moment om

onze collega's in het land eens te bevragen opdat er ook vanuit het wetenschappelijk forum input voor debatten over kwaliteitszorg komt.⁶

Hierna presenteren wij een *selectie* van onze bevindingen. De integrale weergave van het onderzoek, inclusief de methodologische verantwoording en alle tabellen, vindt u op de NJB-website. We verzoeken u om, als u verwijst naar deze bijdrage in uw eigen werk, te verwijzen naar de volledige versie zoals die op de NJB-website te vinden is.

Hoe ziet men zichzelf en het eigen onderzoek?

In dit onderdeel vroegen we de respondenten om het eigen onderzoek te classificeren.

Het type onderzoek dat ik voornamelijk verricht, laat zich goed omschrijven als:

n = 572*	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek	19,4	7,7	5,2	24,8	42,8
Rechtsvergelijkend onderzoek	16,4	11,0	11,5	40,6	20,5
Meta-juridisch onderzoek	25,3	17,7	13,6	26,0	17,3
Empirisch-juridisch onderzoek	25,9	15,6	12,9	27,1	18,5

* bij deze waarderingsvraag werden alleen respondenten opgenomen die op alle vier items hadden gescoord.

Tabel 5

Duidelijk is dat een ruime meerderheid van de respondenten overwegend juridisch-dogmatisch onderzoek zegt te verrichten (zie tabel 5). Rechtsvergelijkend onderzoek is eveneens erg populair, hetgeen mogelijk veroorzaakt wordt door de internationalisering van de rechtswetenschap. Meta-juridisch onderzoek en empirisch-juridisch onderzoek ontlopen elkaar nauwelijks qua populariteit. De gedachte dat juridisch-dogmatisch onderzoek als activiteit in een crisis verkeert, zoals wel eens wordt gesugge-

Auteurs

1. Prof. mr. W.H. van Boom is hoogleraar Burgerlijk recht te Leiden; prof. dr. R.A.J. van Gestel is hoogleraar Theorie en methode van wetgeving te Tilburg. De auteurs zijn veel dank verschuldigd aan verschillende personen die met raad, daad en kritisch commentaar behulpzaam waren bij het totstandkomingsproces van de enquête en deze bijdrage. We noemen met naam: Jacqueline Bonnes, Eric van Damme, Gijs van Dijk, Simone van der Hof, Jan de Keijser, Sarah de Rijke en Jan Vranken. Commentaar op een concept van dit artikel

kregen we bovendien van Gijs van Dijk, Thomas van Golen, Jacques Hagenaars, Lex Michiels, Jan Smits en Jan Vranken. Alle onvolkomenheden zijn uiteraard de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Noten

2. C.J.J.M. Stolker, 'Ja, geléerd zijn jullie wel', *NJB* 2003, afl. 15, p. 766-778.
3. Rapport van de evaluatiecommissie rechtswetenschappelijk onderzoek 2009, *Kwaliteit en diversiteit*, Amsterdam, 2009, p. 54. De interne verwijzingen naar andere delen van het rapport zijn in het citaat weg-

gelaten.

4. Zie over de opzet en achtergrond van dit project T. Tanquerel & A. Flückiger, *L'Evaluation de la recherche en droit. Enjeux et méthodes*, Bruxelles: Bruylant 2015, p. 3-13. De resultaten van dit project zijn bij het schrijven van deze publicatie nog niet gepubliceerd, maar wel beschikbaar voor ons, aangezien een van ons (Van Gestel) lid was van het expertpanel dat het project heeft begeleid en de ander (Van Boom) de resultaten heeft kunnen inzien naar aanleiding van een presentatie door een van de Zwitserse onderzoekers in Lei-

den op het congres 'Interaction Between Legal Systems' (Leiden 21-23 januari 2015).
5. De resultaten van de Zwitserse enquête zullen deze zomer worden gepubliceerd bij Stämpfli-Verlag.
6. De ervaringen in de humaniora leren dat dit de kans op acceptatie kan verhogen. Zie S. Hug & M. Ochsner, 'How legal scholars could change the landscape of research evaluation', in: T. Tanquerel & A. Flückiger, *L'Evaluation de la recherche en droit. Enjeux et méthodes*, Bruxelles: Bruylant 2015, p. 351-369.

Respondenten kenschetsen hun publicaties overtuigend als concrete voorstellen om het recht beter te maken

reerd,⁷ blijkt in elk geval niet uit deze statistieken. Dit betekent echter niet dat alle faculteiten en iedere subdisciplinerestrekker (nationaal) juridisch-dogmatisch onderzoek even belangrijk vinden.⁸

Wat verder opvalt is dat respondenten in meerderheid aangeven dat hun onderzoek vooral gericht is op een Europees en internationaal debat met andere wetenschappers en veel minder op een debat met praktijkjuristen. Tegelijkertijd kenschetsen respondenten hun publicaties overtuigend als concrete voorstellen om het recht beter te maken en lijken zij zichzelf veeleer als 'legal engineers'⁹ te zien die het recht willen verbeteren, dan als sociaalwetenschappelijke analisten of geesteswetenschappers. Dit correspondeert met het in de literatuur geschilderde beeld dat wij ons kennelijk toch nog altijd sterk vertrouwd voelen met de rechtsvindingsmethoden van rechters en advocaten.¹⁰ Daar staat tegenover dat juristen aangeven zich vooral vertrouwd te voelen met vragen naar geldend recht en veel minder met vragen naar de werking en effecten van het recht, naar wenselijk recht en naar verklaringen voor rechtsontwikkeling (tabel 8). Dit roept de vraag op of er geen spanning zit tussen de 'verbeterambities' van rechtswetenschappers en hun geringere vertrouwdheid met empirisch onderzoek en effectiviteitsvragen.

Als ik onderzoeksvragen moet rangschikken, dan voel ik mij het meest vertrouwd (= 1) / minst vertrouwd (= 4) met onderzoeksvragen die:		
JURISTEN (n = 389)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n = 86)*
Betrekking hebben op het vaststellen wat het geldend recht is op een bepaald gebied	1	Betrekking hebben op de werking en effecten van het geldende recht
Betrekking hebben op de werking en effecten van het geldende recht	2	Betrekking hebben op waarom het geldend recht zich ontwikkelt zoals het zich heeft ontwikkeld
Betrekking hebben op hoe het geldend recht behoort te luiden	3	Betrekking hebben op hoe het geldend recht behoort te luiden
Betrekking hebben op waarom het geldend recht zich ontwikkelt zoals het zich heeft ontwikkeld	4	Betrekking hebben op het vaststellen wat het geldend recht is op een bepaald gebied
* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.		

Tabel 8

We vroegen vervolgens om een rangorde aan te brengen tussen vormen van publicaties. Uit de antwoorden blijkt een overtuigende voorkeur om in internationale en Nederlandstalige tijdschriften te publiceren boven het verzorgen van bijvoorbeeld artikelsgewijze commentaren, studieboeken en annotaties. Opvallend is het grote verschil in belang dat door juristen (bij niet-juristen is het verschil veel kleiner) wordt gehecht aan handboeken versus studieboeken. Aangezien studieboeken een essentieel onderdeel zijn van iedere wetenschappelijke discipline is hun voorlaatste plaats opmerkelijk. Het door de Commissie Stolker ingevoerde striktere onderscheid tussen vakpublicaties en wetenschappelijke publicaties lijkt niet noodzakelijk te rechtvaardigen dat handboeken op dit punt toch duidelijk hoger scoren, aangezien vooral bij latere drukken niet voor niets de eis wordt gesteld dat het om substantiële bewerkingen moet gaan die bovendien voldoen aan eisen van originaliteit, diepgang en grondigheid om als wetenschappelijke publicatie aangemerkt te kunnen worden.¹¹

Wat betreft mijn eigen publicaties hecht ik het meest (= 1) en het minst (= 8) belang aan het schrijven van:

JURISTEN (n = 371)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n = 89)*
Bijdragen in Nederlandstalige tijdschriften	1	Bijdragen in internationale tijdschriften
Bijdragen in internationale tijdschriften	2	Bijdragen in boeken in een vreemde taal
Handboeken (of delen daarvan)	3	Bijdragen in Nederlandstalige tijdschriften
Bijdragen in Nederlandstalige boeken	4	Handboeken (of delen daarvan)
Bijdragen in boeken in een vreemde taal	5	Studieboeken (of delen daarvan)
Annotaties	6	Bijdragen in Nederlandstalige boeken
Studieboeken (of delen daarvan)	7	Artikelsgewijze commentaren
Artikelsgewijze commentaren	8	Annotaties
* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.		

Tabel 9

Hoewel veel juristen een individuele publicatiestrategie zeggen te hebben en een overtuigende meerderheid het type publicatie in overweging zegt te nemen, laat ook een groot aantal respondenten zich leiden door wat de faculteit belangrijk vindt, door wat op het eigen pad komt en door wat redacties verzoeken (zie tabel 10). De vraag is hoe dit zich tot elkaar verhoudt; een eigen strategie veronderstelt toch ook 'de kunst van het nee zeggen' tegen verzoeken die niet in de strategie passen?¹² Niet-juristen lijken zich overigens meer te laten leiden door wat hun faculteit belangrijk vindt dan juristen.¹³ Ook denken zij, naar eigen zeggen, meer na over de taal waarin zij publiceren.¹⁴ Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat

publiceren in internationale tijdschriften door niet-juristen eerder regel dan uitzondering is, waardoor het publiceren van een Nederlandstalig boek of artikel al snel een bewuste (afwijkende) keuze veronderstelt. Interessant is dat respondenten (tabel 11) zich duidelijk bereid verklaren om meer tijd en energie te steken in onderzoek dat internationaal gepubliceerd wordt, maar tegelijkertijd in meerderheid vinden dat het voor de kwaliteit van een publicatie niet uitmaakt of die in een nationaal of internationaal tijdschrift verschijnt.¹⁵

Kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek

We vroegen respondenten ook een rangorde aan te brengen tussen indicatoren voor kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek. Opmerkelijk is dat grondigheid en diepgang bij juristen duidelijk veel hoger scoren als kwaliteitsmaatstaf dan bij niet-juristen. Die groep vindt namelijk originaliteit het belangrijkste kwaliteitskenmerk van

Grondigheid en diepgang scoren bij juristen duidelijk veel hoger als kwaliteitsmaatstaf dan bij niet-juristen

rechtswetenschappelijk onderzoek (tabel 13). Treffend is dat zowel bij juristen als niet-juristen methodologische zuiverheid relatief laag scoort op de lijst van kwaliteitsmaatstaven, terwijl beide groepen overtuigende resultaten en conclusies uiteindelijk belangrijker achten dan methodologische zuiverheid. Betekent dit dat wij als discipline niet alleen 'legal engineers' zijn, maar tevens houden van 'resultaatvoetbal' en primair kijken of ons onderzoek bruikbare uitkomsten oplevert?

7. Jan Smits sprak eerder over een crisis (zie J. Smits, *Omstreden rechtswetenschap*, Den Haag: Boom 2009, p. 15-19), maar nam dat later weer gedeeltelijk terug (zie J. Smits, 'Law and Interdisciplinarity: On the Inevitable Normativity of Legal Studies', *Critical Analysis of Law* 2014 1:1, p. 80).

8. Zie in dat verband ook tabel 23 waar het gaat om het vermeende gebrek aan belangstelling voor de eigenheid van juridisch onderzoek bij NWO en grafiek 1 waar het gaat om de vraag in wat voor type onderzoek faculteiten investeren.

9. Zie het boek van D. Howard, *Law as engineering*, Cheltenham: Edward Elgar 2013.

10. Zie vooral J.B.M. Vranken, *Algemeen*

Deel: Een synthese, Deventer: Kluwer 2014. Vranken neemt hier afstand van in die zin dat wetenschappers zich in zijn ogen meer bewust zouden moeten zijn van hun eigen rol, terwijl ook de methodologische eisen aan het onderzoek van rechters en rechtswetenschappers op diverse punten fundamenteel van elkaar (horen te) verschillen. Over die discussie ook de recensie van W.H. van Boom, *NTBR* 2015/4, p. 124 e.v.

11. Vergelijk Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid, *Oordelen over rechten*, VSNU, oktober 2005, p. 29 e.v.

12. Let wel: het zijn niet per se dezelfde personen die deze antwoorden geven.

13. Geheel oneens = 1; geheel eens = 5.

Ik vind dat de kwaliteit van juridisch onderzoek het beste (= 1) tot uitdrukking komt in:

JURISTEN (n = 375)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n = 90)*
Grondigheid en diepgang	1	Originaliteit (iets nieuws toevoegen aan bestaande kennis)
Originaliteit (iets nieuws toevoegen aan bestaande kennis)	2	Overtuigende resultaten en conclusies
Overtuigende resultaten en conclusies	3	Grondigheid en diepgang
Theorievorming	4	Methodologische zuiverheid
Methodologische zuiverheid	5	Theorievorming
Maatschappelijke impact	6	Internationale erkenning
Internationale erkenning	7	Maatschappelijke impact

* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.

Tabel 13

Wanneer we vragen om een rangorde aan te brengen in indicatoren voor kwaliteit, blijkt dat de respondenten duidelijk waarde hechten aan een heldere onderzoeksvraag (tabel 14), maar dat verantwoording van het bronnengebruik zowel bij juristen als niet-juristen een verhoudingsgewijs lage prioriteit krijgt. Vooral de acceptatie van de onderzoeksvraag als kwaliteitsindicator is opvallend. Nog geen tien jaar geleden was de gedachte dat zowel tijdschriftartikelen als dissertaties een duidelijke onderzoeksvraag of probleemstelling zouden moeten kennen, namelijk nog sterk omstreden.¹⁶ Thans zien we deze eis steeds vaker terug, bijvoorbeeld in de auteursrichtlijnen van tijdschriften.¹⁷ Interessant is ook het verschil tussen juristen en niet-juristen wat betreft de waarde die zij hechten aan het gebruik van duidelijke en precieze taal en de aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode. Bij niet-juris-

Niet-juristen (M = 3,37; SD = 1,14) vs. juristen (M = 3,04, SD = 1,15); t(592) = -2,74; p = 0.006.

14. Geheel oneens = 1; geheel eens = 5. Niet-juristen (M = 3,73; SD = 1,19) vs. juristen (M = 4,14; SD = 0,90); t(589) = -3,55; p < 0.005.

15. Dat zijn niet per se dezelfde respondenten. De antwoorden op de vragen 'Voor een publicatie in een internationaal tijdschrift ben ik bereid meer tijd en energie te steken in het onderzoek dan voor een Nederlandstalige bijdrage' en 'Voor de kwaliteit van mijn onderzoek maakt publicatie in een nationaal of internationaal tijdschrift geen verschil' vertonen een negatieve correlatie; r = -.336; n = 620, p <

0,001.

16. Zie R.A.J. van Gestel & J.B.M. Vranken met medewerking van J.L.M. Gribnau & H.E.B. Tijssen, 'Rechtswetenschappelijke artikelen: Naar criteria voor methodologische verantwoording', *NJB* 2007/1243, afl. 24, p. 1448-1461 en H. Tijssen, *De juridische dissertatie onder de loep*, Den Haag: BJu 2009, Vooral de reacties op de *NJB*-publicatie waren niet van de lucht.

17. Zie R.A.J. van Gestel, *Kwaliteit van juridische publicaties*, NJV preadvies, Deventer: Kluwer 2015, p. 283. Vergelijk voor een uitgewerkt voorbeeld: J. Struikma, 'De wetenschappelijkheid van het Tijdschrift voor Bouwrecht', *TBR* 2014/90, p. 485-490.

Waarom koesteren juristen voor zichzelf sterke verbeterambities, maar lijken zij sceptisch over het ‘probleemoplossend vermogen’ van de rechtswetenschap?

ten is de methode een belangrijke kwaliteitsindicator, terwijl dat voor het gebruik van duidelijke en precieze taal veel minder geldt. Bij juristen is het daarentegen precies omgekeerd, hetgeen laat zien dat het belang taalvaardigheid bij hen nog altijd zeer hoog wordt aangeslagen bij het bepalen van de kwaliteit van onderzoek. Opvallend is ook dat theorievorming bij juristen en niet-juristen dezelfde plaats op de ranglijst inneemt, waarbij het de vraag is of zij daar hetzelfde onder verstaan.

Ik vind dat de kwaliteit van juridisch onderzoek het beste (= 1) tot uitdrukking komt in:		
JURISTEN (n = 351)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n = 66)*
De aanwezigheid van een duidelijke onderzoeksvraag	1	De aanwezigheid van een duidelijke onderzoeksvraag
Het gebruik van duidelijke en precieze taal	2	De aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode
De aanwezigheid van theorievorming	3	De aanwezigheid van theorievorming
De wijze waarop en mate waarin het gebruik van bronnen wordt verantwoord	4	Het gebruik van duidelijke en precieze taal
De aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode	5	De wijze waarop en mate waarin het gebruik van bronnen wordt verantwoord
* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.		

Tabel 14

We legden vervolgens vragen voor over de kwaliteitsmaatstaven voor juridische publicaties (tabel 15). Waar er behoorlijke steun bestaat voor het harmoniseren van kwaliteitsmaatstaven voor dissertaties, lijkt de behoefte aan harmonisatie van maatstaven voor tijdschriften op Europees niveau weinig steun te genieten. Dit duidt erop dat Nederlandse rechtswetenschappers het nog geen tijd vinden voor een Europese harmonisatie van standaarden voor rechtswetenschappelijke tijdschriften. Een kleine meerderheid van de respondenten lijkt wel te vinden dat de kwaliteitsmaatstaven voor wetenschappelijke en vakpublicaties wezenlijk van elkaar verschillen, hoewel bijna een kwart van de respondenten op dit punt geen duidelijke mening heeft. Brede consensus lijkt er te bestaan voor het beter toespitsen van kwaliteitsmaatstaven op het type onderzoek dat wordt verricht.

Zowel juristen als niet-juristen vinden (tabel 16) dat de mate waarin rechtswetenschappelijke publicaties bij-

dragen aan theorievorming dikwijls onduidelijk is. Een ruime meerderheid binnen beide groepen is tevens van oordeel dat de methodologische eisen voor rechtswetenschappelijke publicaties beter geëxpliciteerd moeten worden en dat methodologische verantwoording een bijdrage levert aan de kwaliteit van onderzoek. Veel minder duidelijk ligt dit vooral voor juristen waar het gaat om de mate waarin helder is of rechtswetenschappelijke publicaties bijdragen aan de oplossing van praktijkproblemen. Bijna 40% van de juristen vindt dit in meer of mindere mate het geval, terwijl ruim 35% het daar gedeeltelijk of geheel mee oneens is. Dit lijkt bijzonder omdat juristen hun publicaties sterk in het teken plaatsen van een bijdrage aan verbetering van het positieve recht (tabel 7). De vraag dringt zich op waarom juristen voor zichzelf sterke verbeterambities koesteren, maar sceptisch lijken over het ‘probleemoplossend vermogen’ van de rechtswetenschap.

Kwaliteit van tijdschriften

Vragen we naar waar respondenten op letten als zij de kwaliteit van een tijdschrift beoordelen, dan zien we verschillen tussen juristen en niet-juristen (tabel 17). Juristen vinden de deskundigheid van de redactie duidelijk belangrijker dan de niet-juristen. Laatstgenoemde groep let veel meer op de vraag of de redactie zelf beoordeelt of dat peer-review plaatsvindt. Juristen letten verder nauwelijks op reputatie blijkend uit kwantitatieve indicatoren. Dit is wel begrijpelijk, omdat er nog nauwelijks Nederlandse juridische tijdschriften zijn die gebruik maken van bibliometrische evaluatiemethoden, zoals citatiemeting. Of de redactie als geheel publicaties beoordeelt, wordt door geen van beide groepen echt belangrijk gevonden.

We stelden vervolgens een aantal wetenschapspolitiek gevoelige onderwerpen aan de orde (tabel 18). Het meest in het oog springend is dat ruim driekwart van de respondenten vindt dat juridische faculteiten teveel nadruk leggen op het meten van aantallen publicaties. Interessant is verder dat een meerderheid vindt dat dubbelblinde peer review leidt tot betere publicaties dan beoordeling door redacteuren, maar dat de meningen over de vraag of peer review niet te veel tijd kost tegelijkertijd nogal verdeeld zijn. We weten helaas niet of respondenten eigen ervaringen met buitenlandse gereviewde tijdschriften met de Nederlandse praktijk vergelijken, of dat meer sprake is van een gevoel over de voor- en nadelen van verschillende modaliteiten van peer review. Iets soortgelijks geldt voor de vraag waarop de gedachte bij de meerderheid van de respondenten is gebaseerd dat de huidige wijze van kwaliteitsmeting leidt tot strategisch gedrag. Is dat iets dat men bij zichzelf bespeurt of is het meer intuïtie? De vraag is ten slotte waarom meer dan de helft van de respondenten het oneens is met de stelling dat wij onze artikelen liever sturen naar een tijdschrift waarvan we de redacteuren persoonlijk kennen. Zijn wij zo gespitst

op procedurele rechtvaardigheid dat we vooroordelen willen vermijden of is dit wel een kwestie van sociaal wenselijk antwoorden ('ik ben niet afhankelijk van tijdschriften waarvan ik de redactieleden ken')?

Mijn mening over de volgende stellingen is:					
(n = 440)	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Er bestaan geen goede indicatoren voor het meten van de kwaliteit van juridische publicatie	11,1%	28,4	18,0	31,1	11,4
Juridische faculteiten leggen teveel nadruk op het meten van aantallen publicaties	2,3	7,3	14,1	38,9	37,5
Er zijn te weinig onafhankelijke experts in Nederland om bij juridische tijdschriften in Nederland standaard peer review uit te voeren	9,1	13,0	30,9	33,0	14,1
Het beoordelen van publicaties met behulp van peer review kost iedereen te veel tijd	13,4	22,7	24,8	26,8	12,3
Dubbelblinde beoordeling door externe beoordelaars (niet redacteuren) leidt tot betere publicaties dan niet-blinde beoordeling door redacteuren	6,1	15,5	24,8	31,4	22,3
De manier waarop kwaliteit wordt gemeten leidt tot ongewenst strategisch gedrag	1,8	7,5	27,5	38,9	24,3
Ik stuur mijn artikelen liever in naar een tijdschrift waarvan ik de redacteuren persoonlijk ken dan naar een mij onbekende redactie	29,5	23,9	23,9	18,6	4,1

Tabel 18

Borging van kwaliteit

Wat opvalt is dat alle doelen waarop onderzoeksbeoordeling gericht kan zijn, zeer belangrijk worden gevonden (tabel 19). Het waarborgen van een bepaalde minimumkwaliteit van publicaties is de absolute top: meer dan 90% van de respondenten zegt dit (zeer) belangrijk te vinden. Maar ruim 80% vindt ook het bevorderen van excellent onderzoek belangrijk. Dit duidt erop dat respondenten vooral willen dat gedefinieerd wordt wat de kwaliteit van publiceren is waar men niet onder mag zakken en dat belangrijk is dat aangegeven wordt wat onder excellent

onderzoek wordt verstaan. Bij de overige doelen lopen de scores geleidelijk omlaag tot aan de efficiënte en doelgerichte inzet van middelen, die echter nog altijd door bijna 65% als (zeer) belangrijk wordt beschouwd. Het probleem hierbij is wel dat wij respondenten niet gevraagd hebben een keuze te maken tussen verschillende doelen, terwijl het waarborgen van bijvoorbeeld een bepaalde minimumkwaliteit van publicaties waarschijnlijk andere maatregelen zal vergen dan het bevorderen van onderzoeksexcellentie (harmonisatie vs. differentiatie).

In het oog springend is verder dat in Nederland, net als in Zwitserland, juristen in overgrote meerderheid voorstander zijn van een inhoudelijke beoordeling van publicaties boven het gebruik van citatiemeting (tabel 20). Ruim 90% van de juristen is het geheel of gedeeltelijk met deze stelling eens, en – misschien nog wel opmerkelijker – ruim 80% van de niet-juristen. Beide groepen zijn van mening dat een beoordeling door een deskundige tijdschriftredactie niet onder hoeft te doen voor peer review,

Juristen en niet-juristen zijn van mening dat een beoordeling door een deskundige tijdschriftredactie niet onder hoeft te doen voor peer review

maar juristen zijn op dit punt aanmerkelijk stelliger dan niet-juristen die ook duidelijk vaker invullen het hier geheel of gedeeltelijk mee oneens te zijn. Waar het ranking van tijdschriften betreft is ruim 40% van de juristen daar geheel of gedeeltelijk tegen en bijna 35% voor. Bij de niet-juristen liggen de verhoudingen andersom en is bijna 45% voor en iets meer dan 20% (gedeeltelijk) tegen. Ten aanzien van de geschiktheid van landelijke onderzoeksvisitatie om onderzoeksgroepen te beoordelen is bijna een derde van de juristen positief, bijna een derde negatief en ruim een derde weet het niet of heeft geen mening. Niet-juristen hebben duidelijk meer vertrouwen in visitaties met meer dan de helft van de respondenten als voorstander. Zij hechten bovendien meer waarde aan een vergelijking met buitenlandse onderzoeksgroepen dan juristen (tabel 22).

Waar het gaat om peer review (beoordeling door externe referenten, niet-redactieleden) bij juridische tijdschriften tonen niet-juristen duidelijk meer vertrouwen dan juristen zelf (tabel 21). Meer dan driekwart van de niet-juristen is het geheel of gedeeltelijk eens met de stelling dat tijdschriften altijd een vorm van externe peer review zouden moeten kennen, terwijl bij de juristen iets minder dan 40% (deels) voor is en iets meer dan 40% (deels) tegen. Des te opvallender is het dat juristen verhoudingsgewijs duidelijk meer sympathie hebben voor peer review van boeken. Wel hebben ook hier niet-juristen meer vertrouwen in peer review dan de juristen.

Waar het gaat om 'peer review' (beoordeling door externe referenten, niet-redactieleden) vind ik:										
	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
jurist/niet-jurist										
Dat rechtswetenschappelijk tijdschriften altijd een vorm van peer review met externe referenten zouden moeten kennen (n = 414/101)	18,8%	3,0	23,4	6,9	20,0	14,9	23,7	41,6	14,0	33,7
Dat juridische boeken die het predicaat wetenschappelijk willen verdienen aan een vorm van externe peer review onderworpen moeten worden (n = 413/101)	16,7	3,0	17,9	1,0	18,6	17,8	30,3	43,6	16,5	34,7
Dat dubbelblinde peer review (anonimiteit over en weer van auteur en externe referent) de voorkeur verdient boven andere vormen van beoordeling (n = 410/101)	13,2	2,0	16,1	8,9	20,2	15,8	32,2	40,6	18,3	32,7
Dat peer review van tijdschriftartikelen een geschikt middel is om fraude tegen te gaan (n = 408/99)	15,2	3,0	19,9	21,2	29,7	26,3	28,7	43,4	6,6	6,1
Het verschil in verdeling gemiddelden is significant voor alle variabelen.										

Tabel 21

Als er dan toch peer review moet komen, lijken zowel juristen als niet-juristen het eens dat double blind review de voorkeur verdient, waarbij de niet-juristen opnieuw veel stelliger zijn. Passend in het totaalplaatje is ten slotte dat niet-juristen duidelijk meer vertrouwen hebben in de mogelijkheid om door middel van peer review fraude tegen te gaan dan juristen. Bijna de helft van de niet-juristen gelooft daar (deels) in, terwijl dat percentage bij de juristen net onder de 35% ligt. Van de juristen gelooft bovendien een bijna net zo grote groep daar niet in.

Het oordeel over NWO valt ronduit negatief uit (tabel 23). De meeste juristen betwijfelen of NWO er in slaagt de beste juridische onderzoeksvorstellen te selecteren. Meer dan de helft van de juristen is die mening toegegaan; onder niet-juristen is het percentage duidelijk lager. Hoewel ook hier in beide gevallen de percentages niet eens/niet oneens relatief hoog uitpakken, mag daaruit toch worden geconcludeerd dat het vertrouwen in NWO zeer laag is. Met name juristen vinden dat NWO onvoldoende oog heeft voor de eigenheid van juridisch onderzoek. Maar liefst twee derde van hen is het geheel of gedeeltelijk met die stelling eens, tegenover een derde van de niet-juristen. Waar het gaat om de zorgvuldigheid van de beoordelingsprocedures hebben niet-juristen duidelijk meer vertrouwen in NWO dan juristen. Opvallend is dan weer wel dat, hoewel beide groepen de NWO-beoordelingsprocedures te tijdrovend en bureaucratisch vinden, niet-juristen op dit punt veel stelliger zijn dan juristen.

Faculteiten

Veel positiever dan over NWO, lijken zowel juristen als niet-juristen over hun eigen faculteit (tabel 24). Op alle genoemde vragen vindt een ruime meerderheid dat men voldoende vrijheid geniet om eigen keuzes te maken in het onderzoek. De vraag is wel nog hoe deze cijfers zich verhouden tot de cijfers over de mate waarin onderzoek-

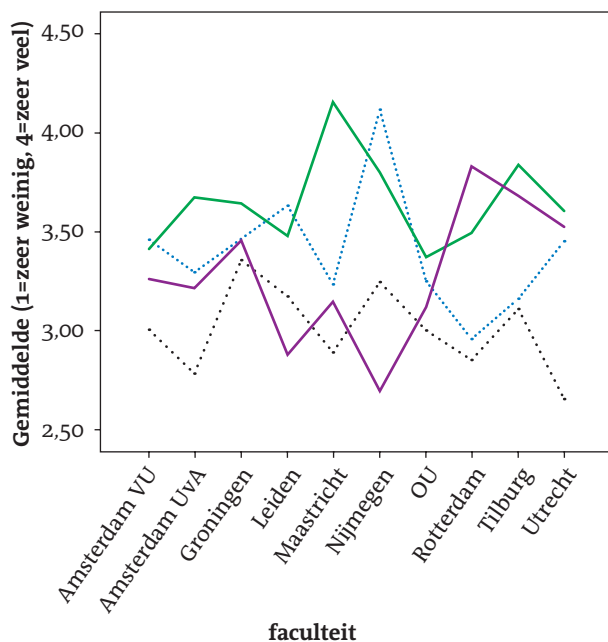
kers hun publicatiegedrag mede afstemmen op het facultaire beleid en de cijfers over de mate waarin kwaliteitsmeting leidt tot strategisch gedrag (zie tabellen 10 en 18).

We vroegen vervolgens naar de perceptie die wetenschappers hebben over het belang dat aan bepaald soort onderzoek wordt gehecht in de eigen faculteit, gezien de prioriteiten die daar worden gesteld op het vlak van de verdeling van middelen (grafiek 1).¹⁸ Wat opvalt is dat ten aanzien van juridisch-dogmatisch onderzoek Nijmegen de absolute koploper is, gevolgd door Leiden en Utrecht. Bij

De meeste juristen betwijfelen of NWO er in slaagt de beste juridische onderzoeksvorstellen te selecteren

rechtsvergelijking is dat Maastricht, op afstand gevolgd door Tilburg. Bij rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek is het Groningen die de kroon spant, gevolgd door Nijmegen en Tilburg en bij empirisch-juridisch en 'law and...' onderzoek voert Rotterdam de boventoon, op niet al te grote afstand gevolgd door Tilburg en Utrecht. Waar vooral Tilburg jarenlang het imago had met behulp van speciale instituten sterk in te zetten op multidisciplinair onderzoek,¹⁹ lijkt de positie aan kop waar het gaat om investeren in empirisch-juridisch en 'law and...' onderzoek, althans in de beleving van de respondenten, te zijn overgenomen door Rotterdam.

In mijn faculteit wordt gelet op de verdeling van middelen weinig/veel prijs gesteld op:

- Juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek
- Rechtsvergelijkend onderzoek
- Rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek
- Empirisch onderzoek en/of law and... onderzoek

n = 469; bij deze diagram werden alleen lijsten gebruikt waarin voor alle vier items antwoord werd gegeven schaal: zeer weinig (1), redelijk weinig, niet weinig, niet veel, redelijk veel, (4) zeer veel

Grafiek 1

Juristen en niet-juristen verschillen (tabel 25) van mening over de vraag of er meer of minder geld moet worden uitgetrokken voor juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek²⁰ en empirisch en/of 'law and...' onderzoek.²¹ Het lijkt er op dat de juristen zich eenduidig keren *tegen* minder besteding aan 'juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek'. Maar hun meningen zijn verdeelder als het gaat om (extra) bestedingen aan 'empirisch onderzoek en/of 'law and...' onderzoek.²²

Onderzoekscultuur

Bij de vragen naar het fenomeen publicatiedruk komt duidelijk naar voren dat een flink aantal respondenten vindt dat er teveel nadruk ligt op aantallen publicaties (tabel 27). We zien dat zowel bij de antwoorden op de vraag of er sprake is van onredelijke publicatiedruk, waar ruim 40% van de respondenten het geheel of gedeeltelijk mee eens

is en ook bij de vraag of de aandacht voor de hoeveelheid publicaties niet ten koste gaat van kwaliteit, waar meer dan 70% het (deels) mee eens is. Des te opvallender is het daarom dat respondenten niet van mening lijken dat er teveel bestuurlijke bemoeienis is met de aard en omvang van de eigen publicaties. Tot nadenken stemt ook dat bijna de helft van het aantal respondenten van oordeel is dat de huidige nadruk op onderzoeksproductie fraude in de hand werkt.

Ten aanzien van het fenomeen 'publicatiedruk' vind ik:

	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Dat binnen de rechtswetenschap sprake is van onredelijke publicatiedruk (n = 494)	13,4%	19,6	26,1	30,6	10,3
Dat de huidige nadruk op onderzoeksproductie fraude in de hand werkt (n = 495)	11,9	18,8	22,0	31,1	16,2
Dat de aandacht voor aantallen publicaties ten koste gaat van de kwaliteit (n = 498)	4,6	8,0	14,7	43,4	29,3
Er teveel bestuurlijke bemoeienis is met de aard en omvang van mijn publicaties (n = 490)	25,1	16,5	29,0	20,0	9,4

Tabel 27

Bij de uitkomsten van de vragen over de verhouding onderwijs en onderzoek (tabel 29) valt vooral op dat meer dan drie kwart van de respondenten geheel of gedeeltelijk van oordeel is dat het inbrengen van onderzoeksresultaten in het onderwijs cruciaal is voor het academisch gehalte daarvan. Ook vindt een ruime meerderheid dat onderwijsgerelateerd onderzoek meer gewaardeerd zou moeten worden. Tegelijkertijd geeft men, zo zagen we eerder, aan studieboeken een lage plaats op de rangorde van publicatievormen (tabel 9). Bijna de helft van de respondenten waardeert bovendien de eigen onderzoekstijd meer dan de tijd die men krijgt voor onderwijs.

18. De grafiek laat zich als volgt lezen: op de y-as staat de schaal van 1 ('in mijn faculteit wordt gelet op de verdeling van middelen zeer weinig prijs gesteld op:') tot 4 (zeer veel); op de x-as staan de faculteiten. De respondenten uit Groningen antwoordden

gemiddeld 3,35 bij het onderdeel 'Rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek', terwijl men in Utrecht 2,65 antwoordde.
 19. Zie het rapport van de Commissie Koers op p. 314.
 20. Niet-juristen (M = 2.69; SD = 0.79) vs.

juristen (M = 3.32, SD = 0.82); t(472) = 6,624, p < 0.005.
 21. Niet-juristen (M = 3.80; SD = 1.03) vs. juristen (M = 3.29; SD = 0.95); t(468) = -4,414, p < 0.005.
 22. Er zijn ook verschillen tussen faculteiten

wat betreft voorkeuren voor meer bestedingen aan 'rechtsvergelijkend onderzoek' en aan 'Rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek', waarover we hier verder niet rapporteren.

Over de verhouding tussen onderwijs en onderzoek vind ik:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Dat het inbrengen van nieuwe onderzoeksresultaten in mijn onderwijs cruciaal is voor het academische gehalte ervan (n = 500)	1,0%	9,0	9,8	40,0	40,2
Dat het publiceren van onderwijsgerelateerd onderzoek (bijv. het publiceren van onderwijsmateriaal) meer gewaardeerd zou moeten worden	3,8	10,4	20,8	38,1	26,9
Dat ik de tijd die ik krijg voor onderzoek meer waardeer dan de tijd die ik krijg voor onderwijs	9,7	13,5	27,7	27,5	21,6

Tabel 29

Zorgelijker lijkt dat meer dan de helft van de juristen vindt dat het binnenhalen van subsidies te zwaar meeweegt bij het maken van promotie en bijna de helft van de niet-juristen (tabel 31).

Dit is mede opmerkelijk gelet op eerdere antwoorden die juist positief luiden over de vrijheid die faculteiten aan wetenschappers laten. Heel duidelijk is ook dat een ruime meerderheid van de juristen geheel of gedeeltelijk vindt dat de tijd die aan onderzoeksvoorstellen wordt

Een ruime meerderheid van de juristen vindt geheel of gedeeltelijk dat de tijd die aan onderzoeksvoorstellen wordt besteed meer kost dan het oplevert

besteed meer kost dan het oplevert. Deze cijfers duiden op scepsis van zowel juristen als niet-juristen in Nederlandse rechtenfaculteiten ten opzichte van het huidige stelsel van onderzoekssubsidiëring.

Toekomstverwachting en hoop

Ook stelden we de vraag in welke richting de respondenten *verwachten* dat de rechtswetenschap zich zal ontwikkelen in de komende jaren. Ook vroegen we in welke richting men *hoopt* dat deze ontwikkeling zal zijn (tabel 32).²³ De antwoorden tonen vooral aan dat zowel op het punt van de

hoop als de verwachting respondenten geloven dat de rechtswetenschap de komende jaren duidelijk zal opschuiven in de richting van de sociale wetenschappen. Waar het gaat om de kunsten en geesteswetenschap is de verwachting op dit punt laag, maar de hoop dat toenadering plaatsvindt aanzienlijk groter. Bij de economische en bedrijfswetenschappen is het juist andersom; daar verwachten juristen toenadering van hun eigen discipline tot de economie en bedrijfswetenschappen, maar hopen ze dat veel minder.²⁴ De exacte wetenschappen blijven, grotendeels buiten beeld. We vonden geen significant verschil tussen juristen en niet-juristen waar het gaat om verwachting ten aanzien van 'de kunsten en geesteswetenschappen' en 'de sociale wetenschappen'. We vonden verder geen verschil waar het gaat om hoop ten aanzien van 'de kunsten en geesteswetenschappen', maar wel een verschil in hoop ten aanzien van 'de sociale wetenschappen'. Bij niet-juristen is de hoop op toenadering tot de sociale wetenschappen groter dan bij juristen.²⁵

Conclusies

Dit gezegd zijnde valt in het eerste blok (hoe zien rechtswetenschappers zichzelf en hun onderzoek) op dat juridisch-dogmatisch onderzoek in Nederland nog altijd dominant is. Rechtsvergelijking is daarna het meest populair. Meta-juridisch onderzoek en empirisch-juridisch onderzoek komen hier achteraan en ontlopen elkaar qua populariteit nauwelijks. Waar de Commissie Koers reeds aangaf dat het rechtswetenschappelijke onderzoek steeds minder als een dienstverlening voor de rechtspraktijk kan worden gezien,²⁶ lijkt dit te worden bevestigd in ons onderzoek. Bijna driekwart van de ondervraagden geeft aan dat het eigen onderzoek vooral gericht is op een Europees en internationaal debat met andere wetenschappers, terwijl zo'n 70% zich richt op het debat met andere Nederlandse wetenschappers.

Mag het debat gericht zijn op wetenschappers, de inhoudelijke focus is tegelijk sterk gericht op verbetering van het positieve recht. Bijna 80% van de respondenten geeft aan het eigen onderzoek vooral te zien als een manier om concrete voorstellen te doen om het positieve recht te verbeteren, waarbij een meerderheid zich het meest vertrouwd voelt met de rechtsvindingsmethoden die rechters en advocaten toepassen om ontwikkelingen in het recht te begrijpen. Dit roept de vraag op of hier sprake is van sociaal wenselijke antwoorden ('de enquêteurs willen kennelijk mijn wetenschappelijke ambities horen dus geef ik aan dat ik me vooral tot andere wetenschappers richt') of dat er onder rechtswetenschappers vaak helemaal geen tegenstelling wordt gezien tussen het zich enerzijds in het onderzoek richten op een debat met andere wetenschappers en anderzijds een bijdrage leveren aan de rechtsontwikkeling met gebruikmaking van (interpretatie)methoden die ook door praktijkjuristen worden toegepast.²⁷

Wanneer rechtswetenschappers wordt gevraagd een rangorde aan te brengen in de vragen waarop ze zich in hun eigen onderzoek richten, scoren vragen die betrekking hebben op waarom het geldend recht zich op een bepaalde manier ontwikkelt het laagst, terwijl in de literatuur wel wordt verdedigd dat juist het stellen van 'waarom-vragen' de wetenschapper onderscheidt van de prak-

Originaliteit wordt lager gewaardeerd door juristen dan bijvoorbeeld grondigheid en diepgang, terwijl methodologische zuiverheid nog lager scoort

tijkjurist.²⁸ Interessant zou kunnen zijn om hierop voortbordurend via kwalitatief onderzoek na te gaan wat hier gaande is. Dit geldt nog temeer nu respondenten enerzijds aangeven zich heel vertrouwd te voelen met vragen naar de werking van het recht, maar hun onderzoek tegelijkertijd juist niet, of althans veel minder, als empirisch kwalificeren. Wij kunnen dit niet goed rijmen. Vinden rechtswetenschappers dat je ook zonder empirisch onderzoek prima uitspraken kunt doen over de werking van het recht en daarbij ook best verbetervoorstellen kunt doen? Of hebben zij geen duidelijk beeld van wat onder empirisch onderzoek geschaard dient te worden en doet men wellicht vaker empirische uitspraken zonder dat zelf als zodanig te zien?

Wat wellicht past bij de focus op het debat met andere wetenschappers, is dat rechtswetenschappers artikelsgewijze commentaren en annotaties laag op hun eigen prioriteitenlijstje hebben staan en artikelen in nationale en internationale tijdschriften juist heel hoog. Niet duidelijk is wat hier de reden van is. Hoewel veel respondenten claimen een individuele publicatiestrategie te hebben en een overtuigende meerderheid het type publicatie in overweging zegt te nemen, laat tegelijkertijd een groot aantal respondenten zich leiden door wat de eigen faculteit belangrijk vindt, door wat op het eigen pad komt en door wat redacties verzoeken. Hierdoor blijft in het midden of rechtswetenschappers er zelf bewust voor kiezen meer in (inter)nationale tijdschriften te publiceren of dat dit vooral wordt gestimuleerd door facultair of landelijk beleid. Denk hierbij ook aan het onderscheid dat landelijk is aangebracht tussen vakpublicaties en wetenschappelijke publicaties, waarbij eerstgenoemde publicaties de laatste jaren niet meer echt meetelden bij onderzoeksvisites. Daardoor kan het schrijven van annotaties, artikelsgewijze commentaren, maar bijvoorbeeld ook studieboeken, minder aantrekkelijk zijn geworden. Niet helemaal passend in deze redenering lijkt dat juristen – in vergelijking tot niet-juristen – nog wel een relatief hoge prioriteit toekennen aan het schrijven van handboeken, aangezien deze ook zeker niet meer automatisch als wetenschappelijke publicatie worden aangemerkt. Uit de enquête blijkt dat een van de redenen om meer internationaal te publiceren is gelegen in het gevoelen

dat het wetenschappelijke debat steeds internationaler wordt, maar of dat ook de voornaamste reden is waarom rechtswetenschappers bereid zijn meer tijd en energie te steken in internationale publicaties is onduidelijk. Daardoor weten wij ook niet of rechtswetenschappers menen dat de lat voor het publiceren in internationale tijdschriften hoger ligt dan nationaal en dat daarom een extra tijdsinvestering nodig is of dat het vooral een kwestie is van de taalvaardigheid en loskomen van de nationale context waardoor publiceren in internationale tijdschriften meer inspanning vergt.

Waar het gaat om de kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek valt op dat ten aanzien van kwaliteitsindicatoren voor publicaties, originaliteit lager wordt gewaardeerd door juristen dan bijvoorbeeld grondigheid en diepgang, terwijl methodologische zuiverheid nog lager scoort. De aanwezigheid van een duidelijke onderzoeksvraag wordt weliswaar door zowel juristen als niet-juristen als dé belangrijkste herkenningfactor voor onderzoekskwaliteit gezien, maar ten aanzien van de aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode valt op dat niet-juristen dit hoger waarderen dan juristen, terwijl laatstgenoemden het gebruik van duidelijke en precieze taal daarentegen weer zwaarder laten wegen. Verder lijkt er veel steun te bestaan voor het harmoniseren van kwaliteitsmaatstaven voor dissertaties, maar geldt dat weer niet voor Europese harmonisering van de maatstaven voor tijdschriftartikelen. Een duidelijke meerderheid vindt wel dat de kwaliteitseisen beter moeten worden toegespitst op het type onderzoek dat wordt verricht. Ook hier is echter nader onderzoek nodig wanneer we zouden willen achterhalen hoe dat toespitsen in zijn werk zou moeten gaan. Dat geldt eveneens voor het breed gedeelde gevoel dat de methodologische eisen die voor rechtswetenschappelijke publicaties gelden, beter geëxpliciteerd horen te worden. Ook hier dringt zich de vraag op: wat zijn die eisen, hoe zouden ze explicieter gemaakt kunnen worden en wie is daarvoor verantwoordelijk?

Wat betreft de kwaliteit van tijdschriften hechten juristen meer waarde aan reputatie dan niet-juristen. Die vinden externe peer review belangrijker. Juristen zijn enerzijds van mening dat beoordeling door een deskundige redactie niet onder doet voor beoordeling door exter-

23. Let wel: we hebben respondenten niet gevraagd of zij verwachten en/of hopen dat rechtswetenschappen zich 'in geen enkele richting zal ontwikkelen' of zich verder zal ontwikkelen als eigenstandige discipline. De hoge percentages 'niet eens/niet oneens' in samenhang met de uitkomst van tabel 5 (juridisch-dogmatisch onderzoek is dominant) betekenen dat er rekening mee

gehouden dient te worden dat veel juristen het recht als een eigenstandige discipline zien en dat zij dus menen dat bij ontwikkeling in de richting van andere disciplines op korte termijn geen aardverschuivingen te verwachten zijn.

24. Overigens: we vonden correlatie tussen verwachting en hoop ten aanzien van elk van de items.

25. Juristen ($M = 3.60$; $SD = 1.10$) vs. niet-juristen ($M = 3.97$; $SD = 1.22$); $t(370) = -2.415$, $p = 0.01$.

26. Rapport van de evaluatiecommissie rechtswetenschappelijk onderzoek 2009, *Kwaliteit en diversiteit*, Amsterdam, 2009, p. 39.

27. Dit zou o.a. aansluiten bij de observaties van Vranken in zijn laatste *Algemeen Deel*,

waarin hij stelt dat de methoden van met name rechters en rechtswetenschappers nog altijd nauw verweven, zijn in elk geval voor het privaatrecht.

28. Bijv. M. McConville & W. Hong Chui (eds.), *Research Methods for Law*, Edinburgh: Edinburgh University Press 2007, p. 2.

ne referenten, dat er te weinig onafhankelijke experts in Nederland zijn om bij juridische tijdschriften in Nederland standaard peer review uit te voeren en dat peer review iedereen te veel tijd kost. Anderzijds lijken zij, evenals de Zwitsers, een duidelijke voorkeur te hebben voor de inhoudelijke beoordeling van publicaties boven citatiemeting en het tellen van aantallen publicaties en geven zij een voorkeur aan dubbelblinde peer review boven andere vormen van beoordeling. Opvallend is ook de verhoudingsgewijs sterke steun van juristen voor peer review bij boeken. Ten aanzien van een ranking van juridische tijdschriften zijn juristen daarentegen weer minder enthousiast dan niet-juristen. Beide groepen lijken ten slotte de waarde in te zien van een landelijke onderzoeksvisite, waarbij geldt dat niet-juristen verhoudingsgewijs meer waarde hechten aan een vergelijking met buitenlandse onderzoeksgroepen dan met nationale onderzoeksgroepen. Bij het borgen van de onderzoekskwaliteit valt ook op dat respondenten veel waarde hechten aan de zorg voor een bepaalde minimumkwaliteit van publicaties. Maar ook aan het bevorderen van excellent onderzoek. Het is echter de vraag in hoeverre deze zaken samengaan. Is het mogelijk om geïntegreerd onderzoeksbeleid te voeren dat enerzijds een bepaalde kwaliteitsdrempel garandeert waaronder rechtswetenschappelijke publicaties niet mogen zakken, en anderzijds 'cutting edge' onderzoek stimuleert?

Ten aanzien van het vertrouwen in NWO mag worden vastgesteld dat dit zowel bij juristen als niet-juristen niet groot lijkt. Een meerderheid van de respondenten is bovendien van oordeel dat het binnenhalen van subsidies te zwaar meeweegt bij het maken van promotie. Dit is opmerkelijk gelet op het feit dat juristen over het algemeen juist veel vertrouwen hebben in de eigen faculteit. Een ruime meerderheid vindt bijvoorbeeld dat men voldoende vrijheid geniet om eigen keuzes te maken in het onderzoek waar het gaat om de keuze van onderwerp, taal, methode en onderzoeksprogramma. Waar het gaat om de tijd die wordt besteed aan het schrijven van onderzoeksvoorstel vindt de meerderheid dat dit meer kost dan het oplevert, terwijl men zich bovendien niet opgeleid voelt voor het binnenhalen van subsidies.

Inzake onderzoeksfinanciering komen duidelijke verschillen tussen faculteiten naar voren waar het gaat om het investeren in bepaalde typen onderzoek. Nijmegen lijkt het meest bereid te investeren in juridisch-dogmatisch onderzoek, Maastricht in rechtsvergelijking, Groningen in rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek en Rotterdam in empirisch en 'law and...' onderzoek. Of dit beeld ook overeenstemt met de werkelijke investeringen die faculteiten op deze gebieden doen, hebben wij in het kader van het onderhavige onderzoek niet kunnen vaststellen. Juristen en niet-juristen lijken verder vooral verdeeld over de vraag of er meer geïnvesteerd moet worden in empirisch-juridisch en 'law and...' onderzoek. Het zal niet verbazen dat onder de niet-juristen meer steun is te vinden dan bij juristen voor het uittrekken van extra geld voor dit type onderzoek.

Met betrekking tot publicatiedruk en fraude is het overduidelijk dat de grote meerderheid vindt dat de nadruk op aantallen publicaties ten koste gaat van de kwaliteit. Bijna de helft van de respondenten is zelfs van

oordeel dat de nadruk op onderzoeksproductie fraude in de hand werkt. Over de vraag of er niet teveel bestuurlijke bemoeienis is met de aard en omvang van de eigen publicaties, is men echter sterk verdeeld. Dit roept de vraag op wie er eigenlijk verantwoordelijk wordt gehouden voor de huidige publicatiedruk: wetenschappers zelf, facultaire of universitaire bestuurders of wellicht het regeringsbeleid? Ook hier geldt dat alleen kwalitatief onderzoek meer antwoorden kan brengen. Dat is eveneens het geval voor de relatie tussen publicatiedruk en wetenschapsfraude.

De grote meerderheid vindt dat de nadruk op aantallen publicaties ten koste gaat van de kwaliteit

Bij de uitkomsten van de vragen over de verhouding onderwijs en onderzoek valt vooral op dat waar een ruime meerderheid van de respondenten de inbreng van onderzoeksresultaten in het onderwijs cruciaal vindt voor het academische gehalte daarvan en vindt dat dit meer gewaardeerd moet worden, veel wetenschappers niettemin hun onderzoekstijd hoger waarderen dan de tijd die beschikbaar is voor onderwijs. Ook hier kunnen we de vervolgvraag stellen: hoe komt dat? Ligt dat bijvoorbeeld vooral aan de wijze waarop onderzoek en onderwijs binnen rechtenfaculteiten gewaardeerd wordt en een rol speelt in beslissingen over beloning en bevorderingen of is het iets dat wetenschappers eigen is? Opvallend is verder dat juristen vaker dan niet-juristen denken dat internationalisering en multidisciplinariteit ten koste gaan van de aandacht voor de klassieke rechtspositieve vakken.

Waar het ten slotte gaat over de relatie van het recht tot andere wetenschappen valt op dat juristen, wanneer ze hun eigen onderzoek moeten plaatsen, zich het minst verwant voelen met de exacte wetenschappen, het meest met de sociale wetenschappen en – iets minder – met de kunsten en geesteswetenschappen. Interessant is dat waar het gaat om de vraag in welke richting zij verwachten dat de rechtswetenschap zich zal ontwikkelen, verdere toenadering tot de sociale wetenschappen waarschijnlijker wordt geacht dan een beweging in de richting van de kunsten en geesteswetenschappen. Ten aanzien van de verhouding tot de economische en bedrijfswetenschappen springt in het oog dat de verwachtingen op verdere toenadering duidelijk sterker zijn dan de hoop dat dit gebeurt.

Mogelijk vervolg

De uitkomsten van deze enquête vragen om een vervolg, al was het maar om meer inzicht te krijgen in het grote aantal vragen dat onze enquête oproept en het belang van het antwoord daarop voor de ontwikkeling van de Nederlandse rechtswetenschap. Wij veroorloven ons enkele suggesties die het debat mogelijk verder kunnen brengen.

Allereerst ligt het voor de hand om op enkele concrete thema's, zoals onderzoeksbeoordelingsmethoden, de vertaling van algemene kwaliteitsindicatoren naar concrete 'best practices' voor diverse typen juridisch onderzoek en de harmonisatie van eisen voor proefschriften, meer diepgaand kwalitatief vervolgonderzoek te verrichten. Thans lijkt het zo dat veel tijdschriftredacties zelf het wiel aan het (her)uitvinden zijn waar het gaat om de invoering van enigerlei vorm van peer review, maar er is weinig zicht op wat werkt en in hoeverre peer review tot een betere onderzoeksbeoordeling van tijdschriftartikelen leidt dan de beoordeling door een deskundige redactie. Ten aanzien van boeken is er bovendien nog nauwelijks beweging te bespeuren, terwijl uit de enquête volgt dat er juist ten aanzien van boeken behoefte lijkt aan enigerlei vorm van peer review.

In de tweede plaats zou het goed zijn nader te onderzoeken wat de voor- en nadelen zijn van landelijke onderzoeksvisitaties, zoals die de afgelopen decennia zijn uitgevoerd. Wellicht dat hier geleerd kan worden van buitenlandse ervaringen, zoals die in het Verenigd Koninkrijk, waar een aanhoudend debat bestaat over de mate waarin meer of juist minder moet worden vertrouwd op het lezen van publicaties of het gebruik van bibliometrische beoordelingsmethoden. Daarbij zou tevens bezien kunnen worden of binnen of buiten de rechtswetenschap interessante alternatieven bestaan voor

een landelijke onderzoeksvisitatie en welke ervaringen daarmee bestaan.

Ten derde vragen wij ons af of is het niet zinvol zou zijn om interne facultaire regels van onderzoeksbeoordeling en puntensystemen eens met elkaar te vergelijken en de ratio die erachter steekt, in te brengen in een debat waarover het forum van rechtswetenschappers zelf een oordeel kan geven, waarbij we misschien ook kunnen leren van elkaars ervaringen. In hoeverre en op welke wijze stimuleren faculteiten bijvoorbeeld dat individuele onderzoekers een eigen onderzoeksagenda ontwikkelen en hoe gaan zij om met het aan de ene kant uifilteren van ondermaatse onderzoeksprestaties en aan de andere kant het ruimte bieden aan of stimuleren van onderzoeks-excellentie?

Wij zouden gemakkelijk meer punten kunnen opnemen, maar kern van de zaak is wat ons betreft de vraag of wij als discipline niet meer initiatief zouden kunnen nemen om ons lot in eigen hand te nemen. In plaats van niets doen of juist blind de kwaliteitszorgsystemen van andere disciplines te kopiëren naar de rechtswetenschap, zouden we ook het heft in handen kunnen nemen en gevoed door praktijkervaringen en – waar nodig – nader onderzoek, verder bouwen aan kwaliteitszorg op een wijze die rekening houdt met de eigenheid van de rechtswetenschap als kruispuntwetenschap en die aansluit bij wat het forum van rechtswetenschappers acceptabel vindt. •

RECHTSWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK – UITKOMSTEN VAN EEN LANDELIJKE ENQUÊTE

Willem van Boom en Rob van Gestel¹

[deze bijdrage is de volledige en onverkorte versie van het artikel 'Rechtswetenschappelijk onderzoek – Samenvatting van de uitkomsten van een landelijke enquête' (NJB 2015/20). Beide versies werden door de redactie van het tijdschrift beoordeeld en voor plaatsing resp. in het tijdschrift en op de NJB-website aanvaard. Wij verzoeken u om, als u verwijst naar het artikel, te verwijzen naar deze, volledige versie.]

Samenvatting

Deze bijdrage vat de uitkomsten samen van een landelijke enquête onder wetenschappelijk personeel van de Nederlandse rechtenfaculteiten naar kwaliteit en kwaliteitsbeoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek. Uit het onderzoek komt naar voren dat juridisch-dogmatisch onderzoek nog altijd dominant is, maar dat juristen ook een duidelijke toenadering tot de sociale wetenschappen bespeuren. Ook leggen zij meer nadruk op rechtsvergelijking, op publiceren in internationale tijdschriften en op het debat met andere wetenschappers, ten koste van de aandacht voor meer traditionele publicatievormen zoals annotaties en (artikelsgewijze) commentaren. Opmerkelijk is dat veel rechtswetenschappers een bijdrage zeggen te willen leveren aan de rechtsontwikkeling door het doen van verbetervoorstellen met behulp van traditionele rechtsvindingsmethoden, zoals ook rechters en advocaten die toepassen, en dat ze wat deze ambitie betreft niet direct een verbinding lijken te leggen met empirie en empirisch-juridisch onderzoek. Wat betreft kwaliteitsbeoordeling komt naar voren dat juristen een voorkeur hebben voor inhoudelijke kwaliteitsbeoordeling boven ranking en citatiemeting. Hoewel zij enerzijds stellen dat dubbel blinde peer review in theorie de voorkeur geniet boven niet-blinde beoordeling door redacteuren, twijfelen juristen tegelijkertijd of externe peer review in de (Nederlandse) praktijk voldoende toegevoegde waarde heeft ten opzichte van redactionele beoordeling. Ook signaleert men mogelijke problemen bij het vinden van voldoende, deskundige en onafhankelijke referenten en ziet men op tegen de tijd en inspanningen die peer review met zich brengt. Opvallend is dat het vertrouwen van juristen in NWO, zeker in vergelijking tot niet-juristen, laag is en dat men de investeringen in het schrijven van onderzoeksvoorstellen vaak niet vindt opwegen tegen de opbrengsten daarvan. Over het algemeen lijken de respondenten niet ontevreden over het onderzoeksbeleid binnen de eigen faculteiten en over de vrijheid die daarin aan wetenschappers wordt gelaten met betrekking tot onderwerpkeuze, taal en methode en aansluiting bij bepaalde programma's.

¹ Willem van Boom is hoogleraar burgerlijk recht te Leiden; Rob van Gestel is hoogleraar theorie en methode van wetgeving te Tilburg. De auteurs zijn veel dank verschuldigd aan verschillende personen die met raad, daad en kritisch commentaar behulpzaam waren bij het totstandkomingsproces van de enquête en deze bijdrage. We noemen met naam: Jacqueline Bonnes, Eric van Damme, Gijs van Dijck, Simone van der Hof, Jan de Keijser, Sarah de Rijcke en Jan Vranken. Commentaar op een concept van dit artikel kregen we bovendien van Gijs van Dijck, Thomas van Golen, Jacques Hagenaars, Lex Michiels, Jan Smits en Jan Vranken. Alle onvolkomenheden zijn uiteraard de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1. Inleiding.....	2
2. Opzet van de enquête.....	4
2.1. Vragenlijst	4
2.2. Respondenten	5
Respons	5
Demografie, functie, aanstelling.....	6
Vakgebied en ervaring.....	7
3. De uitkomsten.....	8
3.1. Hoe ziet men zichzelf?	8
3.2. Kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek.....	14
3.3. Kwaliteit van tijdschriften	18
3.4. Borging van kwaliteit	20
3.5. Onderzoekscultuur.....	27
3.6. Toekomstverwachting en hoop.....	31
4. Conclusies.....	32
5. Mogelijk vervolg	36

1. Inleiding

Sinds Carel Stolker in 2003 zijn Diesrede hield², waarin hij vragen stelde over de wetenschappelijkheid van de rechtswetenschap en de wijze waarop juristen de kwaliteit van hun onderzoek borgen, is er veel stof opgewaaid. Zo is er gedebatteerd over de eigenheid van de rechtswetenschap, er zijn commissies in het leven geroepen die zich met prestatie-indicatoren en ranking van tijdschriften hebben bezig gehouden en bij de laatste landelijke onderzoeksvisitatie in 2009 heeft de Commissie Koers de oproep gedaan om actie te ondernemen op het punt van de beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek. De bestaande wijze van beoordelen middels het bestuderen van kernpublicaties van alle onderzoeksgroepen in Nederland door een commissie bestaande uit vrijwilligers zou namelijk ondoenlijk zijn geworden. Intussen hebben wij vernomen dat de faculteiten voor de visitatie van 2016 zichzelf gaan (laten) evalueren en dat er een landelijke procesbewaker komt die de vergelijkbaarheid van de zelfevaluaties moet monitoren, kennelijk met het doel om zodoende toch iets van een landelijk beeld te doen ontstaan. De vraag is evenwel of deze aanpak de fundamentele problemen wegneemt die door de Commissie Koers zijn aangekaart met betrekking tot de wijze waarop kwaliteit van het Nederlands juridisch onderzoek beoordeeld kan worden:

‘Naar het oordeel van de Commissie is het meest belangrijke zwakke punt van het rechtswetenschappelijke onderzoek op dit moment dat er binnen de rechtswetenschap geen algemeen gedeelde opvatting is over wetenschappelijke kwaliteit op grond waarvan onderzoeksresultaten beoordeeld kunnen worden. Zeker, ook in andere disciplines is er voortdurend discussie over de vraag wat wel en niet wetenschappelijk is, maar daar heeft men zoveel consensus weten te bereiken dat er een solide basis is voor peer review van manuscripten en daarmee voor *ranking* van tijdschriften. Zover is het in de rechtswetenschap dus nog niet. Gevolg is dat het evalueren van rechtswetenschappelijk onderzoek relatief lastig en arbeidsintensief wordt en dat elke evaluatiecommissie het wiel steeds opnieuw moet uitvinden – wat onder meer leidt tot de noodzaak om zich elke keer weer te moeten verantwoorden voor alle ad-hoc-beslissingen die een commissie in die situatie moet nemen.’³

² C.J.J.M. Stolker, Ja geleerd zijn jullie wel, NJB 2003, p. 766-778.

³ Rapport van de evaluatiecommissie rechtswetenschappelijk onderzoek 2009, Kwaliteit en diversiteit, Amsterdam 2009, p. 54. De interne verwijzingen naar andere delen van het rapport zijn in het citaat weggelaten.

Het leek ons goed om met het oog op de naderende visitatie eens terug en (vooral) vooruit te kijken. Terugkijkend viel ons vooral op dat voor zover er tot op heden al bestuurlijke actie is ondernomen om verder te komen in het debat over kwaliteit en kwaliteitsbeoordeling, dit vrijwel steeds is gebeurd door commissies in het leven te roepen (Cie Stolker, Cie Smits, Cie Du Perron, Cie Schneider enz.). Voor zover wij weten is nog nooit aan het forum van rechtswetenschappers gevraagd hoe men denkt over onderzoekskwaliteit en beoordeling daarvan. Dat het ook anders kan blijkt uit een opdracht van het Zwitserse rectorenoverleg aan een onderzoeksteam van de rechtenfaculteiten van Geneve en Bern om een empirisch onderzoek te doen. Zij onderzochten de procedures die binnen de rechtswetenschap worden gebruikt voor het beoordelen van de kwaliteit van onderzoek, de criteria en standaarden die daarbij gehanteerd worden en de wijze waarop de beoordeling van de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie van publicaties zich tot elkaar verhouden.⁴ Het Zwitserse onderzoeksteam heeft met behulp van een survey 397 hoogleraren, 98 tijdschriftredacteurs, 33 jury's van wetenschappelijke prijzen en 873 advocaten gevraagd naar hun oordeel over kwaliteit en onderzoeksevaluatie binnen de rechtswetenschap. Daarnaast zijn interviews gehouden met de decanen van de 9 rechtenfaculteiten en is met SNF (de Swiss National Science Foundation) gesproken. Een van de opvallendste uitkomsten uit het onderzoek is dat zowel hoogleraren, tijdschriften als advocaten een sterke voorkeur hebben voor een kwalitatieve (inhoudelijke) beoordeling van onderzoekskwaliteit boven kwantitatieve (bibliometrische) methoden. Dit, terwijl voor de universiteiten juist het omgekeerde geldt, namelijk een sterke nadruk op kwantitatieve evaluatiemethoden, zoals meten van publicatieaantallen, aantallen promoties, prijzen enz.⁵

Mede naar aanleiding hiervan vroegen wij ons af hoe de verhoudingen in Nederland zouden liggen. Wat vindt het wetenschappelijk personeel van onze faculteiten eigenlijk van de richting in welke het rechtswetenschappelijk onderzoek zich beweegt, de wijze waarop thans door faculteiten, tijdschriften en uitgevers aan onderzoeksbeoordeling wordt gedaan en wat daarin mogelijk veranderd behoort te worden? Daarbij kwam al snel de vraag op of er, gelet op eerdere debatten over de methodologie, onderzoekskwaliteit en de eigen aard van de rechtswetenschap, ook niet verschillen binnen en tussen faculteiten zouden kunnen bestaan in de wijze waarop tegen rechtswetenschap, onderzoekskwaliteit en de beoordeling daarvan wordt aangekeken. Deze vragen hebben wij onderzocht door middel van een enquête, en omdat het – voor zover ons bekend – de eerste keer is dat een dergelijke enquête is gehouden in Nederland, hebben wij het net bewust breed uitgeworpen en de gelegenheid te baat genomen om ook meer algemene informatie te verzamelen over zaken als: stromingen in het onderzoek, publicatiecultuur en onderzoeksbeleid.

Er is alle aanleiding om deze vragen te stellen. Met de onderzoeksvisitatie van 2016 in het vooruitzicht zal het College van Decanen opnieuw moeten nadenken over de vraag hoe de kwaliteit van rechtswetenschappelijke publicaties van onderzoeksgroepen binnen de Nederlandse faculteiten het best vergeleken kan worden, temeer nu er meer nadruk ligt op decentrale (zelf)evaluatie. Nu er ook in KNAW-verband over dit vraagstuk wordt nagedacht en de NJV-vergadering van 2015 eveneens deels in het teken zal staan van de kwaliteit van juridisch onderzoek, leek dit ons een goed moment om de collega's in het land eens te bevragen opdat er ook vanuit het wetenschappelijk forum zelf input voor debatten over kwaliteitszorg ontstaat en de resultaten daarvan in de bestuurlijke besluitvorming kunnen

⁴ Zie over de opzet en achtergrond van dit project T. Tanquerel & A. Flückiger, *L'Evaluation de la recherche en droit. Enjeux et méthodes*, Bruxelles: Bruylant 2015, p. 3-13. De resultaten van dit project zijn bij het schrijven van deze publicatie nog niet gepubliceerd, maar wel beschikbaar voor ons, aangezien een van ons (Van Gestel) lid was van het expertpanel dat het project heeft begeleid en de ander (Van Boom) de resultaten heeft kunnen inzien n.a.v. een presentatie door een van de Zwitserse onderzoekers in Leiden op het congres 'Interaction Between Legal Systems' (Leiden 21-23 januari 2015).

⁵ De resultaten van de Zwitserse enquête zullen deze zomer worden gepubliceerd bij Stämpfli-Verlag.

worden meegenomen.⁶ Wij realiseren ons dat de uitkomsten van een breed opgezette enquête als deze op sommige punten wellicht meer vragen oproept dan antwoorden biedt, hetgeen inherent is aan de keuze voor een enquête. We zien onze bijdrage dan ook zeker niet als eindpunt, maar veeleer als een stap in de richting van het betrekken van het forum van rechtswetenschappers bij het vormgeven van de toekomst van beoordeling en borging van onderzoekskwaliteit in de rechtswetenschappen.

2. Opzet van de enquête

2.1. Vragenlijst

In november 2014 startten we met de opzet van het onderzoek en met het ontwerpen van de vragenlijst. We voerden verschillende gesprekken met collega's over het doel en de opzet van de enquête. Bij het ontwerpen van de vragenlijst verkeerden we in een spagaat. Enerzijds wilden we graag antwoorden op specifieke onderzoeksvragen die betrekking hebben op actuele discussies die te maken hebben met de wijze van onderzoeksbeoordeling, zoals ranking van tijdschriften, introductie van peer review en gebruik van bibliometrische methoden van onderzoeksevaluatie. Anderzijds wilden we, zoals gezegd, de gelegenheid niet voorbij laten gaan om ook informatie te verzamelen over een breder scala van onderwerpen die een beeld kunnen schetsen van de 'stand van het rechtswetenschappelijk onderzoek' in Nederland. Tegelijk moesten we ook voorkomen dat respondenten door lengte en breedte van de enquête afgeschrikt zouden worden. We hopen dat we erin zijn geslaagd om een redelijk compromis te vinden.

De vragenlijst is in de ontwerpfase diverse malen getest door collega's, waarbij we hen vervolgens hebben bevraagd op de begrijpelijkheid en relevantie van de vragen.⁷ Van de enquête werd ook een Engelstalige versie opgesteld zodat niet-Nederlandstalige faculteitsmedewerkers ook bevraagd konden worden.

De enquête bestond uit vijf delen.⁸ Het eerste deel betrof demografische gegevens (zie § 2.2); daarin werd gevraagd naar de faculteit waar men werkt, contract voor bepaalde of onbepaalde tijd, vakgebied, positie, geslacht, moedertaal, werkervaring buiten de academie, en of men jurist is. Het tweede deel betrof een aantal vragen over het eigen onderzoek en de eigen publicaties van de geïnterviewden (§ 3.1). Hierin kwamen kwesties aan bod die te maken hebben met het soort onderzoek dat wordt verricht, het publiek waarop men zich richt, de publicatievorm en het verwantschap met bepaalde wetenschappelijke stromingen. In het derde deel gingen de vragen over kwaliteitsbeoordeling (§ 3.2 t/m 3.4). Daarin ging het onder andere over: kwaliteitsindicatoren, ranking, peer review, onderzoeksvisitaties en onderzoeksbeoordelingen door NWO. In het vierde deel kwamen vragen aan bod over het beleid inzake kwaliteit en onderzoeksbeoordeling binnen de eigen faculteiten, bijvoorbeeld waar het gaat om academische vrijheid, verdeling van middelen en het belang dat door bestuurders wordt gehecht aan bepaalde typen publicaties (§ 3.5). Het vijfde en laatste deel had betrekking op de onderzoekscultuur en toekomstverwachtingen binnen de rechtswetenschap (§ 3.6-3.7). Daarin werden vragen gesteld over de plaats van de rechtswetenschap in relatie tot andere disciplines, publicatiedruk, wetenschapsfraude, verhouding onderwijs en onderzoek en het binnenhalen van onderzoeksgelden en toekomstverwachtingen.

⁶ De ervaringen in de humaniora leren dat dit de kans op acceptatie kan verhogen. Zie S. Hug & M. Ochsner, How legal scholars could change the landscape of research evaluation, in: T. Tanquerel & A. Flückiger, L'Evaluation de la recherche en droit. Enjeux et méthodes, Bruxelles: Bruylant 2015, p. 351-369.

⁷ Dank aan Sarah de Rijcke, Ruben de Graaff, Wouter den Hollander, Jan de Keijser, Marnix Snel, Jurgen Braspenning en Thomas van Golen.

⁸ Voor een voorbeeld van de vragenlijst zie men <http://www.professorvanboom.eu/data.htm>. Bij sommige vragen werd de vraag- en/of antwoordvolgorde gerandomiseerd om invloed van de volgorde te minimaliseren; dat geldt ook voor het voorbeeld van de vragenlijst.

Besloten is om respondenten toe te laten vragen in de enquête onbeantwoord te laten. Niet alle vragen zijn voor iedere onderzoeker namelijk even herkenbaar (bijv. promovendi zullen vaak nog geen of weinig ervaring hebben met subsidiëring, onderzoeksvisitaties en meer beleidsgerelateerde onderwerpen). Daarnaast wilden we voorkomen dat de dwang om te antwoorden respondenten zou afschrikken de vragenlijst verder in te vullen. Dat leidde er wel toe dat de n (het aantal antwoorden) per onderwerp varieert en daalt naarmate de enquête vordert.

Overigens werden de meeste vragen gewoon beantwoord, met uitzondering van de vraag naar leeftijd, die werd slechts door 334 respondenten beantwoord (ongeveer gelijkelijk verdeeld over mannen en vrouwen). Ook van de mogelijkheid tot het maken van losse opmerkingen is veelvuldig gebruik gemaakt. We hebben deze in een apart bestand opgenomen en samen met data- & outputbestanden en het logboek aan de redactie van dit tijdschrift ter beschikking.⁹ De losse opmerkingen hielpen ons om de achtergronden van sommige antwoorden beter te plaatsen, maar omdat het heel veel opmerkingen betreft, hebben we ze niet letterlijk opgenomen in deze bijdrage.

Hier rapporteren we een eerste analyse van de uitkomsten van de enquête.¹⁰

2.2. Respondenten

Respons

De enquête werd afgenomen in februari 2015. In een online-enquêteerprogramma werden 2768 e-mailadressen ingegeven. Deze adressen werden door ons handmatig overgenomen van de openbare websites van de Nederlandse rechtenfaculteiten; de decanen van de aangeschreven rechtenfaculteiten wensten op privacy-gronden geen e-mailadressen te verstrekken voor ons onderzoek.¹¹ Vanwege het handmatig overnemen werden fouten gemaakt, zo bleek; sommige e-mails kwamen niet aan omdat de adressen onjuist waren. We sluiten ook niet uit dat we vanwege de opbouw van de faculteiten en hun websites een onvolledige lijst hebben gebruikt. Bovendien stuurt het enquêteerprogramma geen uitnodigingen op naar personen die in het verleden kenbaar hebben gemaakt niet lastiggevallen te willen worden met enquêtes. Uiteindelijk arriveerde de uitnodiging bij 2733 personen. Een enkeling die buiten de lijst was gevallen maar deze wel wilde invullen, kreeg apart een enquêtelink toegestuurd. We gaan er vanuit dat we zodoende een redelijk complete dekking van het wetenschappelijk personeel van de faculteiten hebben bereikt.¹²

⁹ Een en ander is in lijn met het advies van de Commissie Schuyt over het zorgvuldig omgaan met databestanden. Zie Commissie Schuyt, *Zorgvuldig en integer omgaan met wetenschappelijke onderzoeksgegevens*, KNAW September 2012.

¹⁰ Om onszelf enige tijd te geven om naast de beschrijvende statistiek in deze bijdrage, ook de nadere analyse en toetsende statistieken te publiceren, stellen we ons databestand vooralsnog alleen ter beschikking aan diegenen die beloven het bestand niet te gebruiken voor een eigen publicatie in 2015. Om anonimiteit te waarborgen, stellen we bovendien alleen een versie van ons databestand ter beschikking die het niet mogelijk maakt om antwoorden via het linken van leeftijd, instelling, functie e.d.m. terug te voeren op individuele personen. Wij hebben ons zelf uiteraard ook onthouden van pogingen om de identiteit van de respondenten vast te stellen. Juist omdat sommige antwoorden in de boxen voor losse opmerkingen soms sterke indicaties boden m.b.t. de identiteit van respondent, hebben we die opmerkingen direct losgekoppeld van het databestand.

¹¹ We hebben op voorhand van verschillende kanten advies ingewonnen over de vraag of onze handmatige verzameling toegestaan was en of deze wel of niet onder de meldingsplicht van de Wet bescherming persoonsgegevens viel; onze conclusie was dat de verspreiding van de enquête gezien het wetenschappelijke doel van de verzameling, het feit dat de resultaten geanonimiseerd werden en het adressenbestand niet verder verspreid zou worden, binnen de ethische en wettelijke grenzen zou blijven.

¹² We hebben geen eenvoudig te raadplegen bron voor het absolute aantal WP-ers bij rechtenfaculteiten kunnen vinden. Koers 2009 p. 394 geeft alleen het aantal fte onderzoeksformatie WP in dienst in 2008. Dat getal zegt niets over de WP-populatie zonder onderzoekstaak en ook niets over het aantal deeltijders. Raadpleging van facultaire en universitaire jaarverslagen, voor zover die eenvoudig te vinden waren, leverde een vergelijkbaar vertaalprobleem op.

Na opschoning van de dataset bleven 665 vragenlijsten over die geheel of gedeeltelijk ingevuld waren.¹³ Losse commentaren die door respondenten werden gegeven in de commentaarboxen werden apart opgeslagen zodat bij verwerking geen enkel verband gemaakt kon worden met de wijze waarop deze personen deze enquête overigens hadden ingevuld.

De respons is dus ruim 24% van het aantal geadresseerden. Het responspercentage ligt bij vrijwel alle faculteiten tussen 21 en 29%, waarbij de UvA met 13% duidelijk achter blijft. De respons is dus redelijk goed verdeeld over de faculteiten (zie Tabel 1).

	Uitnodigingen (n=2760)	Respons (n = 660, d.w.z. voor zover herkomst werd ingevuld!) (tussen haakjes % respons)
Amsterdam VU	286	71 (25%)
Amsterdam UvA	497	64 (13%)
Groningen	255	68 (27%)
Leiden	441	131 (29%)
Maastricht	160	40 (25%)
Nijmegen	213	58 (27%)
OU	47	12 (25%)
Rotterdam	224	66 (29%)
Tilburg	300	79 (26%)
Utrecht	337	71 (21%)

Demografie, functie, aanstelling

Van de respondenten is 55% man en 45% vrouw.¹⁴ De leeftijd varieert van 22 tot 72 jaar, de gemiddelde leeftijd is 39,9 jaar. De drie grootste groepen respondenten zijn: hoogleraren, universitaire docenten en promovendi (zie Tabel 2).

FUNCTIE en GESLACHT	N=659	Man N = 357	Vrouw N = 297
Hoogleraar (incl. bijz. hgl., emeritus)	186 (28 %)	135	49
Universitair hoofddocent	72 (10.8 %)	42	29
Universitair docent	139 (20.9 %)	63	75
Postdoc (gepromoveerde)	23 (3.5 %)	15	8
Toegevoegd onderzoeker (ongepromoveerde)	18 (2.7 %)	10	8
Docent zonder onderzoekstaak (incl. wetenschappelijk docent; tutor)	36 (5.4 %)	16	20
Promovendus/aio/PhD fellow (incl. Junior docent/onderzoeker)	179 (26.9 %)	74	104
overige	6 (0.9 %)	2	4

¹³ Als gezegd varieert het aantal ingevulde antwoorden per vraag; bij de interpretatie van de tabellen hierna moet men daar rekening mee houden. Men moet er ook op bedacht zijn op het gegeven dat percentages soms over uiteenlopende aantallen zijn berekend.

¹⁴ n=655.

Onder de mannen heeft 58% een vast contract, onder de vrouwen 42%.¹⁵ Dit laat zich ongetwijfeld deels verklaren door het feit dat het aantal vaste contracten onder hoogleraren hoog is (82% van de hoogleraren rapporteert een vast contract te hebben¹⁶), terwijl het aantal vrouwelijke respondenten in die functie verhoudingsgewijs laag is.¹⁷ Wat betreft de verhouding Nederlandstaligen en anderstaligen stellen we vast dat 12% van de respondenten de vragenlijst in het Engels invulde.¹⁸ Ook gaf 12% van de respondenten aan dat Nederlands niet de moedertaal was.¹⁹ De medewerkers van wie Nederlands niet de moedertaal was, hadden voornamelijk een functie als promovendus/aio (53%) of hoogleraar (15%; n=79).

Op de vraag of men jurist is, antwoordde 80% van alle respondenten bevestigend. Interessant is dat de antwoorden wel verschil vertoonden per functie. In de functies van postdoc-onderzoeker en toegevoegd ongepromoveerd onderzoeker was slechts 50% resp. 52% van de respondenten jurist, terwijl docenten zonder onderzoekstaak overwegend jurist zijn (zie Tabel 3). Hier verdient opmerking dat we het begrip ‘jurist’ niet definieerden; het gaat er dus om hoe respondenten zichzelf zien. Overigens grijpen we hierna geregeld terug op het onderscheid jurist/niet-jurist, omdat nogal eens een interessant contrast blijkt te bestaan tussen de verschillende wetenschappers binnen onze rechtenfaculteiten.

	Hgl	UHD	UD	Postdoc	toegev. onderzoeker (ongepromoveerde)	Docent zonder onderz. taak	Prom., aio, PhD fellow	overige	totaal
Jurist	150 (81%)*	58 (80%)	120 (87%)	12 (50%)	12 (67%)	33 (92%)	133 (74%)	6 (100%)	524
Niet-jurist	34	14	18	11	6	3	46	0	132
Totaal	184	72	138	23	18	36	179	6	656

*(% betreffen percentages juristen binnen functie)

Vakgebied en ervaring

Veel respondenten waren afkomstig uit het breed gedefinieerde vakgebied privaatrecht, gevolgd door metajuridica en staats- & bestuursrecht. Interessant is ook de plaats in de faculteit waar de niet-juristen ‘huizen’. We vinden ze vooral – het verbaast niet – bij criminologie, maar kennelijk trekt internationaal publiekrecht ook veel niet-juristen aan (zie Tabel 4).

¹⁵ 203 van 351 resp. 124 van 295.

¹⁶ n = 180.

¹⁷ We denken dat de verhouding man/vrouw onder hoogleraren representatief is. Als we ervan uitgaan dat voltijd- en deeltijdaanstellingen onder hoogleraren evenredig zijn verdeeld onder mannen en vrouwen, dan lijkt het aantal vrouwelijke hoogleraren respondenten representatief; 26% van de hoogleraren die respondeerden en hun geslacht mededeelden, is vrouw. In feite is het percentage vrouwelijke hoogleraren op het wetenschapsgebied recht 22,4% (jaar 2011; bron: [Monitor Vrouwelijke Hoogleraren 2012](#), p. 13). Vgl. in dat verband ook de man-vrouwverdeling in de carriërdiagram in de [Monitor Vrouwelijke Hoogleraren 2012](#), p. 4. Omgekeerd heeft bij onze respondenten 98% van de promovendi (n=179) een tijdelijk contract, terwijl het aantal vrouwen in die functie relatief groot is; 58% van de promovendi is vrouw (n=178).

¹⁸ n=665.

¹⁹ n=657.

Tabel 4 vakgebied, jurist vs niet-jurist			
verdeling functies over vakgebied		jurist	niet-jurist
VAKGEBIED	N = 655	N = 520	N = 132
Privaat- en ondernemingsrecht (incl. IE-recht; arbeidsrecht; IPR, insolventierecht)	27.1 % *	96 % **	4 %
Staats- en bestuursrecht (incl. migratierecht)	12 %	95 %	5 %
Strafrecht (incl. internationaal strafrecht, victimologie)	9 %	95 %	5 %
Internationaal publiekrecht (incl. international economic law, human rights)	9.2 %	69 %	31 %
Europees recht	6 %	75 %	25 %
Metajuridica (rechtstheorie, -filosofie, -methoden, incl. rechtsgeschiedenis, rechtspsychologie, rechtssociologie, conflictbehandeling)	12.6 %	57 %	43 %
Fiscaal recht	5.6 %	81 %	19 %
Notarieel recht	2.1 %	100 %	0 %
Criminologie	5.9 %	10 %	90 %
Functioneel rechtsgebied (bijv. bouwrecht, privacyrecht, incl. privacy, technology law, IT-law, gezondheidsrecht, financieel recht, sociaal recht, sociaalzekerheidsrecht, energierecht, jeugdrecht, transportrecht)	7.5 %	96 %	4 %
Anders (bijv. bedrijfswetenschappen, economie, bestuurskunde, psychologie, communicatie, economie en ethiek)	1.5 %	20 %	80 %
* (% betreft percentage van totaal aantal respondenten dat vakgebied aangaf) ** (% betreft percentage van totaal aantal respondenten dat zowel vakgebied als jurist/niet-jurist aangaf)			

Op de vraag of men in het verleden na de studie een juridische functie buiten de academische wereld heeft gehad, antwoordde 55% van de juristen bevestigend.²⁰ Van de niet-juristen was dit slechts 14%.²¹

3. De uitkomsten

3.1. Hoe ziet men zichzelf?

In dit onderdeel vroegen we de respondenten om het eigen onderzoek te classificeren.

Tabel 5					
Het type onderzoek dat ik voornamelijk verricht, laat zich goed omschrijven als:					
n=572 *	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Juridisch-dogmatisch/ doctrinair onderzoek	19.4 %	7.7	5.2	24.8	42.8
Rechtsvergelijkend onderzoek	16.4	11.0	11.5	40.6	20.5
Metajuridisch onderzoek	25.3	17.7	13.6	26.0	17.3
Empirisch-juridisch onderzoek	25.9	15.6	12.9	27.1	18.5
* bij deze waarderingsvraag werden alleen respondenten opgenomen die op alle vier items hadden gescoord.					

²⁰ n=528.

²¹ n=132.

Duidelijk is dat ruim 67% van de respondenten overwegend juridisch-dogmatisch onderzoek zegt te verrichten (zie Tabel 5). Rechtsvergelijkend onderzoek is populair met 61,1%, hetgeen wellicht mede veroorzaakt wordt door de internationalisering van de rechtswetenschap, terwijl meta-juridisch onderzoek en empirisch-juridisch onderzoek elkaar nauwelijks ontlopen qua populariteit. Het valt wel op dat bij deze laatstgenoemde typen onderzoek de meningen veel sterker uiteenlopen waar het gaat om de vraag of wetenschappers hun onderzoek er nu wel of juist niet onder willen scharen. De vraag is waar dit mee te maken heeft. De gedachte dat juridisch-dogmatisch onderzoek als activiteit in een crisis verkeert, zoals wel eens wordt gesuggereerd²², blijkt in elk geval niet uit deze statistieken. Onze respondenten associëren zichzelf in elk geval in groten getale met juridisch-dogmatisch onderzoek. Daarmee is niet gezegd dat dit type onderzoek in de afgelopen jaren niet aan betekenis heeft ingeboet. Aannemelijk lijkt het ons dat enkele decennia geleden het percentage juridisch-dogmatisch onderzoek hoger zal hebben gelegen dan thans, terwijl bijvoorbeeld het percentage empirisch-juridische onderzoek vermoedelijk lager zal hebben gelegen. Het is verder ook niet zo dat alle faculteiten en iedere subsidieverstrekker (nationaal) juridisch-dogmatisch onderzoek even belangrijk vinden.²³

Tabel 6					
Mijn onderzoek is vooral gericht op:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
het Nederlandse debat met andere wetenschappers (n=624)	13.6 %	6.9	9.1	34.5	35.9
het Nederlandse debat met praktijkjuristen (n=611)	18.7	12.4	13.6	32.7	22.6
een Europees/internationaal debat met andere wetenschappers (n=633)	9.2	7.7	8.5	31.0	43.8
een Europees/internationaal debat met praktijkjuristen (n=602)	26.4	18.9	14.5	27.6	12.6

We vroegen respondenten om aan te geven op welk debat hun publicaties gericht zijn en hoe zij hun publicaties kenschetsen. Wat opvalt is dat respondenten in meerderheid aangeven dat hun onderzoek vooral gericht is op een Europees en internationaal debat met andere wetenschappers (zie Tabel 6). Bijna 75% van de 633 respondenten geeft aan dat het eigen onderzoek vooral daarop is gericht, terwijl zo'n 70% zich richt op het debat met andere Nederlandse wetenschappers. Waar het gaat om de focus op de praktijk valt op dat de respondenten hun pijlen (publicaties) voorshands veel sterker op Nederlandse (55,3%) dan op Europese en internationale praktijkjuristen (40,2%) richten.

Tabel 7					
Mijn publicaties zijn te kenschetsen als:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
publicaties waarbij ik het recht probeer te begrijpen, waarbij ik vergelijkbare methoden van rechtsvinding hanteer als rechters en	16.4 %	10.0	9.6	32.7	31.3

²² Jan Smits sprak eerder over een crisis (zie J. Smits, *Omstreden rechtswetenschap*, Den Haag: Boom 2009, p. 15-19), maar nam dat later weer gedeeltelijk terug (zie J. Smits, *Law and Interdisciplinarity: On the Inevitable Normativity of Legal Studies, Critical Analysis of Law 1:1* (2014), p. 80).

²³ Zie in dat verband ook tabel 23 waar het gaat om het vermeende gebrek aan belangstelling voor de eigenheid van juridisch onderzoek bij NWO en grafiek 1 waar het gaat om in wat voor type onderzoek faculteiten investeren).

advocaten (n=633)					
publicaties waarbij ik het recht analyseer op een vergelijkbare wijze als geschiedkundigen, filosofen, literatuurwetenschappers en theologen zin geven aan tekst (n=622)	22.7	17.2	14.1	29.1	16.9
publicaties waarbij ik recht analyseer met sociaalwetenschappelijke methoden (n=620)	24.0	17.9	13.1	26.6	18.4
publicaties waarbij ik concrete voorstellen doe om het recht beter te maken (n=639)	5.6	6.4	10.8	44.1	33.0

Respondenten kenschetsen hun publicaties overtuigend als concrete voorstellen om het recht beter te maken (77,1%; zie Tabel 7). Zij zien zichzelf dus veeleer als ‘legal engineers’²⁴ die het recht willen verbeteren, dan als sociaalwetenschappelijke analisten (45%) of geesteswetenschappers (46%). Dit lijkt consistent met het in de literatuur geschetste beeld dat wij ons kennelijk toch nog altijd sterk vertrouwd voelen met de rechtsvindingsmethoden van rechters en advocaten (64%);²⁵ het wijst er tevens op dat onze publicaties misschien toch ietsje minder geesteswetenschappelijk van aard zijn dan misschien wel eens wordt gedacht.

Interessant is echter dat juristen zich vooral vertrouwd voelen met vragen naar geldend recht, boven vragen naar werking en effecten, wenselijk recht en verklaringen voor rechtsontwikkeling; de niet-juristen voelden zich veel meer vertrouwd met vragen naar werking en effecten dan met de vraag waarom het recht zich heeft ontwikkeld zoals het zich ontwikkeld heeft en wat het geldend recht is (zie de rangorde²⁶ in Tabel 8). Dit roept de vraag op of er geen spanning zit tussen de ‘verbeterambities’ van rechtswetenschappers (zie tabel 7) en hun geringere vertrouwdheid met empirisch-juridisch onderzoek (tabel 6) en effectiviteitsvragen (in tabel 8 met name in vergelijking tot niet-juristen).

Tabel 8 Als ik onderzoeksvragen moet rangschikken, dan voel ik mij het meest vertrouwd (=1 / minst vertrouwd= 4) met onderzoeksvragen die:		
JURISTEN (n=389)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n=86)*
betrekking hebben op het vaststellen wat het geldend recht is op een bepaald gebied	1	betrekking hebben op de werking en effecten van het geldende recht
betrekking hebben op de werking en effecten van het geldende recht	2	betrekking hebben op waarom het geldend recht zich ontwikkelt zoals het zich heeft ontwikkeld
betrekking hebben op hoe het geldend recht behoort te luiden	3	betrekking hebben op hoe het geldend recht behoort te luiden
betrekking hebben op waarom het geldend recht zich ontwikkelt zoals het zich heeft ontwikkeld	4	betrekking hebben op het vaststellen wat het geldend recht is op een bepaald gebied

²⁴ Zie het boek van D. Howard, *Law as engineering*, Cheltenham: Edward Elgar 2013.

²⁵ Zie vooral J.B.M. Vranken, *Algemeen Deel: Een synthese*, Deventer: Kluwer 2014. Vranken neemt hier afstand van in die zin dat wetenschappers zich in zijn ogen meer bewust zouden moeten zijn van hun eigen rol, terwijl ook de methodologische eisen aan het onderzoek van rechters en rechtswetenschappers op diverse punten fundamenteel van elkaar (horen te) verschillen. Over die discussie ook de recensie van W.H. van Boom, *NTBR* 2015/4, p 124 e.v.

²⁶ Bij veel vragen wordt om een ‘rating’ gevraagd (het waarderen van verschillende items volgens eenzelfde schaal, bijv. een zogeheten Likert schaal van 1=geheel oneens tot 5=geheel eens); bij de vragen zoals in Tabel 8 wordt gevraagd om een ‘ranking’ (het aanbrengen van een rangorde tussen verschillende items, bijv. door 1= het belangrijkste tot 5=minst belangrijk) zodat we relatieve voorkeuren in beeld konden brengen. Steeds was het cijfer 1 de hoogst mogelijke score; door alle toegekende scores voor elk item bij elkaar op te tellen en te delen door het aantal respondenten, kon een algemene rangorde worden aangebracht.

* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.

We vroegen vervolgens om een rangorde aan te brengen tussen vormen van publicaties (zie Tabel 9). Uit de antwoorden blijkt een overtuigende voorkeur om in internationale en Nederlandstalige tijdschriften te publiceren boven het verzorgen van bijvoorbeeld artikelsgewijze commentaren. Opvallend is ook het grote verschil in belang dat door juristen (bij niet-juristen is het verschil veel kleiner) wordt gehecht aan handboeken versus studieboeken. Aangezien studieboeken een essentieel onderdeel zijn van iedere wetenschappelijke discipline, mede waar het gaat om de opleiding van zowel praktijkjuristen als toekomstige wetenschappers, is de voorlaatste plaats van studieboeken opmerkelijk. Het door de Commissie Stolker ingevoerde striktere onderscheid tussen vakpublicaties en wetenschappelijke publicaties lijkt niet per se te rechtvaardigen dat handboeken op dit punt toch duidelijk hoger scoren, aangezien met name bij latere drukken van handboeken de eis wordt gesteld dat het om substantiële bewerkingen moet gaan die bovendien voldoen aan eisen van originaliteit, diepgang en grondigheid om als wetenschappelijke publicatie aangemerkt te kunnen worden.²⁷

Tabel 9		
Wat betreft mijn eigen publicaties hecht ik het meest (=1) en het minst (=8) belang aan het schrijven van:		
JURISTEN (n=371)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n=89)*
Bijdragen in Nederlandstalige tijdschriften	1	Bijdragen in internationale tijdschriften
Bijdragen in internationale tijdschriften	2	Bijdragen in boeken in een vreemde taal
Handboeken (of delen daarvan)	3	Bijdragen in Nederlandstalige tijdschriften
Bijdragen in Nederlandstalige boeken	4	Handboeken (of delen daarvan)
Bijdragen in boeken in een vreemde taal	5	Studieboeken (of delen daarvan)
Annotaties	6	Bijdragen in Nederlandstalige boeken
Studieboeken (of delen daarvan)	7	Artikelsgewijze commentaren
Artikelsgewijze commentaren	8	Annotaties

* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.

We zien een breed gedeelde voorkeur onder niet-juristen voor bijdragen in internationale tijdschriften. In de sociale wetenschappen en STM wetenschappen (Science, Technology and Medicine) is een dergelijke voorkeur vrij gebruikelijk, aangezien daar het publiceren in internationale tijdschriften door wetenschappers vaak belangrijk wordt gevonden vanwege de grotere invloed van bibliometrische evaluatiemethoden (bijv. citatiescores en journal impact factors) op de onderzoeksbeoordeling.²⁸

²⁷ Vgl. Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid, Oordelen over rechten, VSNU, Oktober 2005, p. 29 e.v.

²⁸ Zie T. van Leeuwen, Bibliometric research evaluations, Web of Science and the Social Sciences and Humanities: a problematic relationship? Bibliometrie – Praxis und Forschung, Band 2 2013, p. 8-1/8-18.

Tabel 10					
Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
laat ik mij leiden door wat er op mijn pad komt (n=597)	3.2 %	8.0	16.6	55.3	16.9
laat ik mij leiden door verzoeken van redacties om over een bepaald onderwerp iets te schrijven (n=599)	5.0	10.5	20.2	52.6	11.7
laat ik mij leiden door wat mijn faculteit belangrijk vindt (n=597)	12.1	18.8	21.4	40.9	6.9
laat ik mij leiden door de reputatie die het type publicatie (artikel, annotatie, etc.) heeft onder mijn 'peers' (n=596)	6.4	9.4	17.1	47.3	19.8
laat ik mij leiden door mijn persoonlijke publicatiestrategie (n=591)	4.2	10.8	18.4	41.1	25.4
denk ik goed na over de taal waarin ik publiceer (n=595)	5.7	7.7	18.7	35.0	32.9
denk ik goed na over het type publicatie (artikel, annotatie, etc.) (n=593)	1.3	7.3	16.0	40.5	34.9

De antwoorden bij de stellingen over eigen publicaties (Tabel 10) lijken op het eerste gezicht weinig bruikbaar omdat ze sociaal wenselijke antwoorden kunnen hebben uitgelokt ('natuurlijk denk ik goed na over mijn publicatiestrategie!') maar er zitten toch interessante uitkomsten tussen. Hoewel velen een individuele publicatiestrategie zeggen te hebben en een overtuigende meerderheid het type publicatie in overweging zegt te nemen, laat ook een groot aantal respondenten zich leiden door wat de faculteit belangrijk vindt, door wat op het eigen pad komt en door wat redacties verzoeken. De vraag is hoe dit zich tot elkaar verhoudt; een eigen strategie veronderstelt toch ook 'de kunst van het nee zeggen' tegen verzoeken die niet in de strategie passen?²⁹ Bij sommige vragen blijkt een interessant verschil in beantwoording te bestaan als men juristen vergelijkt met niet-juristen. Niet-juristen laten zich meer leiden door wat de faculteit belangrijk vindt dan juristen.³⁰ Ook denken zij, naar eigen zeggen, meer na over de taal waarin zij publiceren.³¹ Dit laatste zou te maken kunnen hebben met het feit dat publiceren in internationale (Engelstalige) tijdschriften door niet-juristen eerder regel dan uitzondering is, waardoor het publiceren van een Nederlandstalig boek of artikel al bijna vanzelfsprekend een bewuste (afwijkende) keuze veronderstelt.

²⁹ Let wel: het zijn niet per se dezelfde personen die deze antwoorden geven. Er is namelijk een licht negatieve correlatie tussen Q21_001 (Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan laat ik mij leiden door wat er op mijn pad komt) en q21_005 (Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan laat ik mij leiden door mijn persoonlijke publicatiestrategie), $r = -0.119$, $n=584$, $p=0.004$. Ook is er licht negatieve correlatie tussen Q21_002 (Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan laat ik mij leiden door verzoeken van redacties om over een bepaald onderwerp iets te schrijven) en Q21_005 (Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan laat ik mij leiden door mijn persoonlijke publicatiestrategie), $r = -0.088$, $n=588$, $p=0.033$. Tegelijkertijd is er licht positieve correlatie tussen Q21_003 (Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan laat ik mij leiden door wat mijn faculteit belangrijk vindt) en Q21_005 (Bij het doen van onderzoek en het publiceren ervan laat ik mij leiden door mijn persoonlijke publicatiestrategie), $r = 0.102$, $n=586$, $p=0.013$. Dat hoeft overigens niet met elkaar in tegenspraak te zijn: men kan de facultaire prioriteiten tot eigen preferentie maken.

³⁰ Geheel oneens=1; geheel eens=5. Niet-juristen ($M=3,37$, $SD=1,14$) vs. juristen ($M=3,04$, $SD=1,15$); $t(592)=-2,74$, $p=0.006$.

³¹ Geheel oneens=1; geheel eens=5. Niet-juristen ($M=3,73$, $SD=1,19$) vs. juristen ($M=4,14$, $SD=0,90$); $t(589)=-3,55$, $p<0.005$.

	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Ik publiceer hoofdzakelijk in Nederlandse tijdschriften omdat het wetenschappelijke debat op mijn vakgebied hoofdzakelijk daar plaatsvindt (n=638)	26.8 %	12.7	13.0	17.7	29.8
Ik publiceer zoveel mogelijk in internationale tijdschriften omdat het debat op mijn vakgebied steeds internationaler wordt (n=636)	13.2	10.8	17.9	22.0	36.0
Voor een publicatie in een internationaal tijdschrift ben ik bereid meer tijd en energie te steken in het onderzoek dan voor een Nederlandstalige bijdrage (n=630)	17.8	9.0	22.9	23.7	26.7
Voor de kwaliteit van mijn onderzoek maakt publicatie in een nationaal of internationaal tijdschrift geen verschil (n=637)	14.9	13.8	13.8	19.0	38.5

Bij de vragen over het publiceren in tijdschriften valt opnieuw op dat publiceren in internationale tijdschriften door rechtswetenschappers belangrijk wordt gevonden. Een belangrijk motief hiervoor is dat men meent dat het eigen vakgebied steeds internationaler wordt (zie Tabel 11; vgl. de hoge rang van internationale tijdschriften in Tabel 9³²).³³ Ook tonen respondenten zich duidelijk bereid om meer tijd en energie te steken in onderzoek dat internationaal gepubliceerd wordt (bijna 50% van de respondenten is het daar gedeeltelijk of geheel mee eens), maar tegelijkertijd vindt 57,5% van de respondenten geheel of gedeeltelijk dat het voor de kwaliteit van een publicatie niet uitmaakt of die in een nationaal of internationaal tijdschrift verschijnt.³⁴

	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
jurist / niet-jurist										
de kunsten en geesteswetenschappen (n=461 / 111)	18.4 %	23.4	11.1	13.5	13.4	13.5	38.2	36.0	18.9	13.5
de sociale wetenschappen (n=467 / 115)	7.5	2.6	9.9	2.6	17.1	3.5	43.3	21.7	22.3	69.6
de economische en bedrijfswetenschappen (n=450/ 111)	24.9	30.6	20.7	15.3	16.0	15.3	29.1	25.2	9.3	13.5
de exacte wetenschappen (n=445 / 105)	47.9	52.4	22.0	12.4	17.5	19.0	9.2	11.4	3.4	4.8
geen van de bovenstaande (n=326 / 96)	47.5	53.1	5.2	9.4	27.3	22.9	9.2	11.5	10.7	3.1

³² Er bestaat sterke correlatie ($r = -.637$, $n=547$, $p < 0,001$): hoe meer belang (meest=1) respondenten hechten aan bijdragen in internationale tijdschriften, des te meer (meest=5) zij het eens zijn met de uitspraak dat zij zoveel mogelijk in internationale tijdschriften publiceren omdat het debat in hun vakgebied steeds internationaler wordt.

³³ De Commissie Koers gaf deze trend ook al aan. Zie Rapport van de evaluatiecommissie rechtswetenschappelijk onderzoek 2009, Kwaliteit en diversiteit, Amsterdam 2009, p 30-31.

³⁴ Dat zijn niet per se dezelfde respondenten. De antwoorden op de vragen 'Voor een publicatie in een internationaal tijdschrift ben ik bereid meer tijd en energie te steken in het onderzoek dan voor een Nederlandstalige bijdrage' en 'Voor de kwaliteit van mijn onderzoek maakt publicatie in een nationaal of internationaal tijdschrift geen verschil' vertonen negatieve correlatie; $r = -.336$, $n=620$, $p < 0,001$.

Gevraagd om hun onderzoek onder te brengen in een categorie, associëren juristen hun onderzoek nauwelijks met de exacte wetenschappen, maar veeleer met sociale wetenschappen en in mindere mate met de kunsten/geesteswetenschappen en met de economische en bedrijfswetenschappen. Een vergelijkbaar patroon zien we bij de niet-juristen, met dien verstande dat zij zich nog sterker met de sociale wetenschappen identificeren (Tabel 12).³⁵

3.2. Kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek

In dit onderdeel gaat het vooral over de kwaliteitsmaatstaven voor rechtswetenschappelijk onderzoek en de wijze waarop wij kwaliteit van publicaties mogelijk kunnen herkennen.

Tabel 13		
Ik vind dat de kwaliteit van juridisch onderzoek het beste (=1) tot uitdrukking komt in:		
JURISTEN (n=375) *	PLAATS	NIET-JURISTEN (n=90) *
Grondigheid en diepgang	1	Originaliteit (iets nieuws toevoegen aan bestaande kennis)
Originaliteit (iets nieuws toevoegen aan bestaande kennis)	2	Overtuigende resultaten en conclusies
Overtuigende resultaten en conclusies	3	Grondigheid en diepgang
Theorievorming	4	Methodologische zuiverheid
Methodologische zuiverheid	5	Theorievorming
Maatschappelijke impact	6	Internationale erkenning
Internationale erkenning	7	Maatschappelijke impact
* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.		

We vroegen respondenten om rangorde aan te brengen tussen indicatoren voor kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek. Heel opvallend is dat grondigheid en diepgang bij juristen duidelijk veel hoger scoren als kwaliteitsmaatstaf dan bij niet-juristen. Die groep vindt namelijk originaliteit het belangrijkste kwaliteitskenmerk van (rechts)wetenschappelijk onderzoek (zie Tabel 13). Treffend is dat zowel bij juristen als niet-juristen methodologische zuiverheid relatief laag scoort op de lijst van kwaliteitsmaatstaven, terwijl beide groepen overtuigende resultaten en conclusies uiteindelijk belangrijker achten dan methodologische zuiverheid. Betekent dit dat wij als discipline niet alleen ‘legal engineers’ zijn (zie hierboven onder 3.1), maar vooral ook houden van ‘resultaatvoetbal’ en daarbij primair kijken naar wat ons onderzoek aan bruikbare uitkomsten oplevert?

³⁵ Ook anderen constateren elders voorzichtig een vergelijkbare tendens. Zie: M. Siems & D. Mac Sithigh, Mapping Legal Research, Cambridge Law Journal, 2012, 71(3), p. 651-676.

Tabel 14		
Ik vind dat de kwaliteit van juridisch onderzoek het beste (=1) tot uitdrukking komt in:		
JURISTEN (n=351)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n=66)*
de aanwezigheid van een duidelijke onderzoeksvraag	1	de aanwezigheid van een duidelijke onderzoeksvraag
het gebruik van duidelijke en precieze taal	2	de aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode
de aanwezigheid van theorievorming	3	de aanwezigheid van theorievorming
de wijze waarop en mate waarin het gebruik van bronnen wordt verantwoord	4	het gebruik van duidelijke en precieze taal
de aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode	5	de wijze waarop en mate waarin het gebruik van bronnen wordt verantwoord
* bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.		

Wanneer we vragen om rangorde aan te brengen in indicatoren voor kwaliteit, blijkt dat de respondenten duidelijk waarde hechten aan een heldere onderzoeksvraag (zie Tabel 14), maar dat bijvoorbeeld het verantwoorden van het bronnengebruik zowel bij juristen als niet-juristen een verhoudingsgewijs lage prioriteit krijgt. Vooral de acceptatie van de onderzoeksvraag als kwaliteitsindicator is opvallend te noemen. Minder dan tien jaar geleden was de gedachte dat zowel tijdschriftartikelen als bijvoorbeeld dissertaties een duidelijke onderzoeksvraag of probleemstelling zouden moeten kennen, namelijk nog sterk omstreden.³⁶ Thans zien we deze eis steeds vaker terug, bijvoorbeeld in de auteursrichtlijnen van tijdschriften.³⁷ Opmerkelijk is ook het verschil tussen juristen en niet-juristen wat betreft de waarde die zij hechten aan het gebruik van duidelijke en precieze taal en de aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode. Bij niet-juristen is de methode een belangrijke kwaliteitsindicator, terwijl dat voor het gebruik van duidelijke en precieze taal veel minder geldt. Bij juristen is het daarentegen precies omgekeerd, hetgeen laat zien dat het belang taalvaardigheid bij hen nog altijd zeer hoog wordt aangeslagen bij het bepalen van de kwaliteit van onderzoek. Interessant is ook dat theorievorming bij juristen en niet-juristen dezelfde plaats op de ranglijst inneemt, waarbij wel de vraag is of zij daar hetzelfde onder verstaan.

³⁶ Vgl. Zie R.A.J. van Gestel en J.B.M. Vranken m.m.v. J.L.M. Gribnau en H.E.B. Tijssen, Rechtswetenschappelijke artikelen: Naar criteria voor methodologische verantwoording, NJB 2007, p. 1448-1461 en H. Tijssen, De juridische dissertatie onder de loop, Den Haag, BJU 2009, Vooral de reacties op de NJB publicatie waren niet van de lucht.

³⁷ Zie R.A.J. van Gestel, Kwaliteit van juridische publicaties, NJV preadvies, Deventer: Kluwer 2015, p. 283. Vgl. voor een uitgewerkt voorbeeld: J. Struiksmā, De wetenschappelijkheid van het Tijdschrift voor Bouwrecht, TBR 2014/90, p. 485-490.

Tabel 15					
Wat betreft de kwaliteitsmaatstaven voor juridische publicaties vind ik dat:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
de kwaliteitsmaatstaven die gelden voor rechtswetenschappelijke tijdschriftartikelen voldoende duidelijk zijn (n=524)	7.1 %	27.5	31.9	28.1	5.5
de kwaliteitsmaatstaven die juridische uitgevers van boeken in Nederland stellen, voldoende duidelijk zijn (n=516)	12.4	26.6	38.4	17.8	4.8
de kwaliteitsmaatstaven die aan vakpublicaties en wetenschappelijke publicaties worden gesteld, niet wezenlijk van elkaar verschillen (n=529)	12.7	29.9	24.0	24.0	9.5
de taal waarin de publicatie is gesteld, niets zegt over de kwaliteit van de publicatie (n=540)	2.2	6.5	10.9	23.3	57.0
de maatstaven beter moeten worden toegespitst op het type juridisch onderzoek dat wordt verricht (n=523)	3.4	5.5	28.3	38.8	23.9
de maatstaven voor tijdschriftartikelen in Europa meer eenvormig gemaakt moeten worden (n=524)	12.4	20.4	40.8	19.5	6.9
de maatstaven voor juridische dissertaties in Nederland meer eenvormig gemaakt moeten worden (n=535)	9.7	15.5	31.2	28.6	15.0

We legden vervolgens vragen voor over de kwaliteitsmaatstaven voor juridische publicaties (Tabel 15). Daarbij komt opnieuw duidelijk naar boven dat de taal waarin een publicatie wordt gesteld volgens de meerderheid van de respondenten niets zegt over de kwaliteit van publicaties. Waar er behoorlijke steun (43,6%) bestaat voor het harmoniseren van kwaliteitsmaatstaven voor dissertaties, lijkt de behoefte aan harmonisatie van maatstaven voor tijdschriften op Europees niveau veel minder steun te genieten. Slechts 26,4% is daar in meerdere of mindere mate voor, terwijl 32,8% in enigerlei mate tegen is. Dit lijkt erop te wijzen dat Nederlandse rechtswetenschappers het nog geen tijd vinden voor een Europese harmonisatie van standaarden voor rechtswetenschappelijke tijdschriften. Een minderheid vindt verder dat de kwaliteitsmaatstaven voor boeken voldoende duidelijk zijn, waarbij gezegd moet worden dat een grote groep van 38,4% er geen duidelijke mening over heeft. Een niet al te grote meerderheid van 42,6% versus 33,5% van de respondenten lijkt ten slotte te vinden dat de kwaliteitsmaatstaven voor wetenschappelijke en vakpublicaties wezenlijk van elkaar verschillen, met opnieuw een stevig aantal respondenten (24%) zonder duidelijke mening. Behoorlijk brede consensus (62,7%) lijkt er wel te bestaan over het feit dat kwaliteitsmaatstaven beter moeten worden toegespitst op het type onderzoek dat wordt verricht.

Tabel 16 Ik vind dat:										
	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
jurist / niet-jurist										
dat de methodologische eisen voor rechtswetenschappelijke publicaties beter geëxpliciteerd moeten worden (n=430/102)	5.8 %	2.0	10.2	1.0	21.9	14.7	41.2	44.1	20.9	38.2
dat verantwoording van methodologische keuzes in publicaties een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van het onderzoek (n=429/103)	2.6	1.0	8.6	3.9	16.3	14.6	43.1	36.9	29.4	43.7
dat de mate waarin rechtswetenschappelijke publicaties bijdragen aan theorievorming vaak onduidelijk is (n=427/102)	1.6	0	16.6	5.9	23.7	31.4	41.9	49.0	16.2	13.7
dat de mate waarin rechtswetenschappelijke publicaties bijdragen aan het oplossen van praktijkproblemen vaak onduidelijk is (n=423/96)	6.4	5.2	30.0	16.7	24.6	33.3	28.6	30.2	10.4	14.6

Op de stelling ‘ik vind dat de mate waarin rechtswetenschappelijke publicaties bijdragen aan theorievorming vaak onduidelijk is’ werd door juristen en niet-juristen *niet* beduidend anders geantwoord. Bij alle andere stellingen uit die vraag was dat wel het geval. Een ruime meerderheid binnen beide groepen is niettemin van oordeel dat de methodologische eisen voor rechtswetenschappelijke publicaties beter geëxpliciteerd moeten worden en dat methodologische verantwoording een bijdrage levert aan de kwaliteit van onderzoek. Veel minder duidelijk ligt dit vooral voor juristen waar het gaat om de mate waarin helder is of rechtswetenschappelijke publicaties bijdragen aan de oplossing van praktijkproblemen. 39% van de juristen vindt dit in meer of mindere mate het geval, terwijl 36,4% het daar gedeeltelijk of geheel mee oneens is. Van de niet-juristen is 44,8% het daarmee (deels) eens en slechts 21,9% (deels) oneens. Dit is opmerkelijk omdat we eerder hebben gezien dat juristen zelf hun publicaties juist sterk in het teken plaatsen van een bijdrage aan verbetering van het positieve recht (zie Tabel 7). De vraag dringt zich op waarom juristen op dit punt voor zichzelf sterke ambities koesteren, maar anderzijds sceptisch lijken over het ‘probleemoplossend vermogen’ van de rechtswetenschap als geheel.

3.3. Kwaliteit van tijdschriften

Vragen we naar waar respondenten op letten als zij de kwaliteit van een tijdschrift willen beoordelen, dan zien we verschillen tussen juristen en niet-juristen (zie Tabel 17).

Tabel 17 Als ik de kwaliteit van een tijdschrift wil beoordelen, hecht ik veel (=1) en weinig (=6) waarde aan:		
JURISTEN (n=340)*	PLAATS	NIET-JURISTEN (n=91)*
de reputatie die het tijdschrift bij mijn vakgenoten heeft	1	of externe reviewers 'blind' beoordelen
de deskundigheid van de redactie	2	de reputatie die het tijdschrift bij mijn vakgenoten heeft
of externe reviewers 'blind' beoordelen	3	of de redactie zelf beoordeelt of door externe reviewers laat beoordelen
of de redactie zelf beoordeelt of door externe reviewers laat beoordelen	4	reputatie blijkend uit kwantitatieve indicatoren (bijv. impactfactor)
of de redactie als geheel het stuk beoordeelt of niet	5	de deskundigheid van de redactie
reputatie blijkend uit kwantitatieve indicatoren (bijv. impactfactor)	6	of de redactie als geheel het stuk beoordeelt of niet
* Bij deze rangschikking werden alleen de respondenten opgenomen die alle items rangschikten.		

Juristen vinden de deskundigheid van de redactie duidelijk belangrijker dan de niet-juristen. Laatstgenoemde groep let veel meer op de vraag of de redactie zelf beoordeelt en of peer-review plaatsvindt. Het verschil is het duidelijkst waar het gaat om de reputatie blijkend uit kwantitatieve indicatoren: daar letten juristen nauwelijks op. Dit is wel begrijpelijk, omdat er nog nauwelijks Nederlandse juridische tijdschriften zijn die gebruik maken van bibliometrische evaluatiemethoden, zoals citatiemeting. Of de redactie als geheel publicaties beoordeelt, wordt door geen van beide groepen echt belangrijk gevonden.

Tabel 18					
Mijn mening over de volgende stellingen is:					
(n = 440)	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Er bestaan geen goede indicatoren voor het meten van de kwaliteit van juridische publicatie	11.1%	28.4	18.0	31.1	11.4
Juridische faculteiten leggen teveel nadruk op het meten van aantallen publicaties	2.3	7,3	14.1	38.9	37.5
Er zijn te weinig onafhankelijke experts in Nederland om bij juridische tijdschriften in Nederland standaard peer review uit te voeren	9.1	13.0	30.9	33.0	14.1
Het beoordelen van publicaties met behulp van peer review kost iedereen te veel tijd	13.4	22,7	24.8	26.8	12.3
Dubbelblinde beoordeling door externe beoordelaars (niet redacteuren) leidt tot betere publicaties dan niet-blinde beoordeling door redacteuren	6.1	15.5	24.8	31.4	22.3
De manier waarop kwaliteit wordt gemeten leidt tot ongewenst strategisch gedrag	1.8	7.5	27.5	38.9	24.3
Ik stuur mijn artikelen liever in naar een tijdschrift waarvan ik de redacteuren persoonlijk ken dan naar een mij onbekende redactie	29.5	23.9	23.9	18.6	4.1

We stelden vervolgens een aantal wetenschapspolitiek gevoelige onderwerpen aan de orde (zie Tabel 18). De antwoorden laten zich niet eenvoudig duiden. Het meest in het oog springend is dat 76,4% van de respondenten vindt dat juridische faculteiten teveel nadruk leggen op het meten van aantallen publicaties. 42,5% vindt dat er überhaupt geen goede kwaliteitsindicatoren bestaan. Interessant is dat (53,7%) vindt dat dubbelblinde peer review leidt tot betere publicaties dan beoordeling door redacteuren, maar dat de meningen over de vraag of peer review niet te veel tijd kost tegelijkertijd nogal verdeeld zijn. Dit roept de vraag op waar deze meningen op zijn gebaseerd. We hebben echter niet naar ervaringen gevraagd dus we weten niet of respondenten eigen ervaringen met buitenlandse gereviewde tijdschriften met de Nederlandse praktijk vergelijken, of dat sprake is van een algemene notie die men heeft over de voor- en nadelen van verschillende modaliteiten van peer review. Iets soortgelijks geldt voor de vraag waarop de gedachte bij 63,2% van de respondenten is gebaseerd dat de huidige wijze van kwaliteitsmeting (deels) leidt tot strategisch gedrag. Is dat iets dat men bij zichzelf bespeurt of is het meer een algemeen gevoel?

Het zou te gemakkelijk zijn om de uitkomsten op deze vragen af te doen als politiek correcte antwoorden, aangezien de antwoorden deels kunnen aansluiten bij de eerder opgetekende opinie (zie tabel 10) dat respondenten zich tamelijk sterk laten leiden door wat de faculteit belangrijk vindt. De vraag is ten slotte waarom 53,4% van de respondenten antwoordt het oneens te zijn met de stelling dat zij hun artikelen liever sturen naar een tijdschrift waarvan men de redacteuren persoonlijk kent. Zijn wij zo gespist op procedurele rechtvaardigheid dat we vooroordelen willen vermijden of is dit wel een kwestie van sociaal wenselijk antwoorden ('ik ben niet afhankelijk van tijdschriften waarvan ik de redactieleden ken')?

3.4. Borging van kwaliteit

In dit blok gaat het om de doelen die met onderzoeksbeoordeling worden gediend, de wijze waarop publicaties bij voorkeur geëvalueerd zouden moeten worden (ranking, peer review, bibliometrie, landelijke onderzoeksvisitaties), beoordeling door NWO en door de eigen faculteiten.

Tabel 19 De beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek kan verschillende doelen dienen. Ik vind de volgende doelen:					
	zeer onbelangrijk	Een beetje onbelangrijk	niet belangrijk, niet onbelangrijk	Een beetje belangrijk	zeer belangrijk
het waarborgen van een bepaalde minimum-kwaliteit van juridische publicaties (n=535)	1.1 %	0.9	5.2	34.4	58.3
het bevorderen van excellent onderzoek (n=532)	1.5	4.5	12.8	44.7	36.5
het afleggen van rekenschap voor besteding van publieke middelen (n=529)	2.6	6.8	16.8	49.9	23.8
efficiënte en doelgerichte inzet van middelen (n=535)	2.4	9.3	23.9	44.7	19.6

Wat opvalt, is eerst en vooral dat alle doelen waarop onderzoeksbeoordeling gericht kan zijn, zeer belangrijk worden gevonden (Tabel 19). Het waarborgen van een bepaalde minimumkwaliteit van publicaties is de absolute topper: zo'n 92,7% van de respondenten zegt dit (zeer) belangrijk te vinden. Maar 81,2% vindt ook het bevorderen van excellent onderzoek (zeer) belangrijk. Dit lijkt erop te duiden dat respondenten vooral willen dat gedefinieerd wordt wat de kwaliteit van publiceren is waar men niet onder mag zakken en dat belangrijk is dat aangegeven wordt wat onder excellent onderzoek wordt verstaan. Bij de overige doelen lopen de scores geleidelijk omlaag tot aan de efficiënte en doelgerichte inzet van middelen, die echter nog altijd door 64,3% als (zeer) belangrijk wordt beschouwd. Het probleem hierbij is wel dat wij respondenten niet gevraagd hebben een keuze te maken tussen verschillende doelen, terwijl het waarborgen van bijvoorbeeld een bepaalde minimum-kwaliteit van publicaties waarschijnlijk andere maatregelen zal vergen dan het bevorderen van onderzoeksexcellentie (harmonisatie vs. differentiatie).

Tabel 20										
Als het gaat om de manier van beoordelen van onderzoek vind ik:										
(n= 381/72)	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
dat een inhoudelijke beoordeling van rechtswetenschappelijke publicaties de voorkeur verdient boven het meten aan de hand van citatiescores	0.3 %	0.0	2.6	6.9	5.5	11.1	24.4	29.2	67.2	52.8
dat een beoordeling van tijdschriftartikelen door een deskundige redactie niet onder doet voor een beoordeling met behulp van externe peer review	4.2	16.7	11.3	26.4	12.6	16.7	32.8	33.3	39.1	6.9
dat invoering van een ranking van tijdschriften in Nederland een goede ontwikkeling is	18.4	5.6	23.9	15.3	23.1	34.7	26.2	33.3	8.4	11.1
dat een landelijke onderzoeksvisitatie een geschikte manier is om de kwaliteit van onderzoeksgroepen te vergelijken	11.3	1.4	21.0	20.8	35.2	26.4	27.3	44.4	5.2	6.9
Het verschil in verdeling gemiddelden is significant voor alle variabelen.										

We stelden vervolgens ook vragen over de wijze van beoordeling van onderzoekskwaliteit. In het oog springend is dat in Nederland, net als in Zwitserland, juristen in overgrote meerderheid voorstander zijn van een inhoudelijke beoordeling van publicaties boven het gebruik van citatiemeting (zie Tabel 20). Maar liefst 91,6% van de juristen is het geheel of gedeeltelijk met deze stelling eens, en – misschien nog wel opmerkelijker – 82% van de niet-juristen. Beide groepen zijn ook van mening dat een beoordeling door een deskundige tijdschriftredactie niet onder hoeft te doen voor peer review, maar de juristen (71,9%) zijn op dit punt aanmerkelijk stelliger dan de niet-juristen (40,2%) die ook duidelijk vaker invullen het hier geheel of gedeeltelijk mee oneens te zijn. Waar het ranking van tijdschriften betreft is 42,3% van de juristen daar geheel of gedeeltelijk tegen en slechts 34,6% voor. Bij de niet-juristen liggen de verhoudingen andersom en is 44,4% voor en slechts 20,9% geheel of gedeeltelijk tegen. Bij de juristen vindt bovendien 32,5% landelijke onderzoeksvisitaties (deels) een geschikt middel om onderzoeksgroepen te beoordelen, terwijl een bijna even groot percentage (32,3%) onderzoeksvisitaties op dit punt juist in meer of mindere mate ongeschikt acht en maar liefst 35,2% geen duidelijke mening heeft. Niet-juristen hebben duidelijk meer vertrouwen in visitaties met 51,1% (deels) voor en slechts 22,2% (deels) tegen en 26,4% zonder duidelijke mening. Het moge duidelijk zijn dat juristen duidelijk sceptischer dan niet-juristen zijn over de voordelen van een ranking van tijdschriften en onderzoeksbeoordeling door landelijke onderzoeksvisitaties.

Tabel 21 Waar het gaat om 'peer review' (beoordeling door externe referenten, niet-redactieleden) vind ik:										
	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
dat rechtswetenschappelijk tijdschriften altijd een vorm van peer review met externe referenten zouden moeten kennen (n=414/101)	18.8 %	3.0	23.4	6.9	20.0	14.9	23.7	41.6	14.0	33.7
dat juridische boeken die het predikaat wetenschappelijk willen verdienen aan een vorm van externe peer review onderworpen moeten worden (n=413/101)	16.7	3.0	17.9	1.0	18.6	17.8	30.3	43.6	16.5	34.7
dat dubbelblinde peer review (anonimiteit over en weer van auteur en externe referent) de voorkeur verdient boven andere vormen van beoordeling (n=410/101)	13.2	2.0	16.1	8.9	20.2	15.8	32.2	40.6	18.3	32.7
dat peer review van tijdschriftartikelen een geschikt middel is om fraude tegen te gaan (n=408/99)	15.2	3.0	19.9	21.2	29.7	26.3	28.7	43.4	6.6	6.1
Het verschil in verdeling gemiddelden is significant voor alle variabelen.										

Waar het gaat om peer review (beoordeling door externe referenten, niet-redactieleden) bij juridische tijdschriften tonen niet-juristen duidelijk meer vertrouwen dan juristen zelf (zie Tabel 21). Meer dan 75% van de niet-juristen is het geheel of gedeeltelijk eens met de stelling dat tijdschriften altijd een vorm van externe peer review zouden moeten kennen, terwijl bij de juristen slechts 37,7% (deels) voor is en 42,2% (deels) tegen. Des te opvallender is het dat juristen verhoudingsgewijs meer sympathie hebben voor peer review van boeken. Maar liefst 46,8% is het daar geheel of gedeeltelijk mee eens, terwijl maar 34,6% dat duidelijk anders ziet. Wel hebben ook hier de niet-juristen duidelijk meer vertrouwen in peer review dan de juristen. Als er dan toch peer review moet komen, lijken zowel juristen als niet-juristen het eens dat double blind review de voorkeur verdient, waarbij de niet-juristen echter opnieuw veel stelliger zijn. Passend in het totaalplaatje is ten slotte dat niet-juristen duidelijk meer vertrouwen hebben in de mogelijkheid om door middel van peer review fraude tegen te gaan dan juristen. Bijna 50% van de niet-juristen gelooft daar (deels) in, terwijl dat percentage bij de juristen op 34,8% ligt. Van de juristen gelooft bovendien een bijna net zo grote groep daar niet in (35,1% tegenover 24,2% bij de niet-juristen).

Voor zowel de juristen als niet-juristen kan men zich overigens afvragen waarop de gedachte is gebaseerd dat peer review een effectief middel is ter preventie van wetenschapsfraude. Uit de literatuur volgt namelijk dat peer review op dit punt waarschijnlijk niet erg effectief is.³⁸

³⁸ Zie R.A.J. van Gestel, *Kwaliteit van juridische publicaties*, NJV-pleadvies, Deventer: Kluwer 2015, p. 318 e.v., waar o.a. wordt verwezen naar experimenten met 'dummy artikelen' en artikelen bewust voorzien van grove fouten die naar tijdschriften zijn gestuurd, waarna de peer reviewers vervolgens niet in staat bleken dat soort fouten uit te filteren. Peer reviewers blijken vaak niet bedacht te zijn op (mogelijke) fraude en kunnen bovendien moeilijk patronen in het publicatiegedrag ontdekken, aangezien zij meestal slechts individuele bijdragen toetsen.

Tabel 22 Waar het gaat om onderzoeksvisitaties vind ik dat:										
	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
een landelijke onderzoeksvisitatie nodig is om de kwaliteit van onderzoek in verschillende faculteiten goed te kunnen vergelijken (n=413/98)	10.7	0	16.7	9.2	29.8	29.6	32.4	38.8	10.4	22.4
een vergelijking van het onderzoek binnen mijn onderzoeksgroep / onderzoekscentrum met buitenlandse groepen belangrijker is dan een vergelijking met andere Nederlandse onderzoeksgroepen (n=410/98)	20.0	5.1	22.4	12.2	28.3	38.8	19.0	36.7	10.2	7.1
visitatieprocessen meer gaan over informele reputaties van onderzoekers en onderzoeksgroepen dan over werkelijke kwaliteit van publicaties (n=397/98)	3.3	5.1	9.8	20.4	44.8	40.8	33.5	28.6	8.6	5.1
Het verschil in verdeling gemiddelden is significant voor alle variabelen.										

Over onderzoeksvisitaties kunnen we kort zijn: zowel juristen als niet-juristen zijn overwegend voorstander van een landelijke onderzoeksvisitatie (zie Tabel 22), hoewel ook het percentage niet eens/oneens in beide gevallen met rond de 30% hoog ligt. Wel zijn niet-juristen (61,2% geheel of gedeeltelijk voor) ook hier stelliger dan juristen (42,8%). Niet-juristen lijken bovendien duidelijk meer waarde te hechten aan een vergelijking met buitenlandse onderzoeksgroepen dan juristen. Van de niet juristen is 43,8% daar (gedeeltelijk) voor versus 39,2%, terwijl maar liefst 42,4% van de juristen (deels) tegen is ten opzichte van 17,3% van de niet-juristen. Dat visitaties meer over informele reputaties van onderzoekers dan over kwaliteit zouden gaan, wordt duidelijker onderschreven door juristen dan door niet-juristen. Echter, wanneer we dit afzetten tegen de zeer hoge percentages niet een/niet oneens (44,8% en 40,8%), dan kunnen we hier geen duidelijke conclusies aan verbinden.

Tabel 23										
Ten aanzien van de beoordeling van onderzoeksvoorstellen door NWO-beoordelingscommissies vind ik dat:										
(n=357/68)	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
jurist / niet-jurist	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
NWO-commissies er in slagen de beste juridische onderzoeksvoorstellen te selecteren	24.1 %	10.3	29.4	25.0	39.2	39.7	6.7	23.5	0.6	1.5
NWO-commissies voldoende oog hebben voor de eigenheid van juridisch onderzoek	34.7	10.3	32.2	23.5	25.8	51.5	5.9	14.7	1.4	0.0
NWO beoordelingsprocedures voldoende zorgvuldig zijn	12.6	2.9	18.8	11.8	46.8	41.2	19.3	41.2	2.5	2.9
NWO beoordelingsprocedures te tijdrovend en bureaucratisch zijn	4.2	1.5	4.2	2.9	27.7	26.5	30.3	36.8	33.6	32.4
Het verschil in verdeling gemiddelden is significant voor alle variabelen.										

Wat betreft het oordeel over NWO: dat valt negatief uit (zie Tabel 23). De meeste juristen betwijfelen of NWO er in slaagt de beste juridische onderzoeksvoorstellen te selecteren. Maar liefst 53,5% van de juristen is die mening toegedaan; onder niet-juristen is het percentage lager (35,3%). Hoewel ook hier in beide gevallen de percentages niet eens/niet oneens met 39,2% (juristen) en 39,7% (niet-juristen) relatief hoog uitpakken, mag daaruit naar onze mening toch worden geconcludeerd dat het vertrouwen in NWO zeer laag is. Niet geheel onverwacht vinden met name juristen dat NWO onvoldoende oog heeft voor de eigenheid van juridisch onderzoek. Maar liefst 66,9% van hen is het geheel of gedeeltelijk met die stelling eens, tegenover 33,8% van de niet-juristen. Waar het gaat om de zorgvuldigheid van de NWO procedures ligt de zaak genuanceerder. 31,4% van de juristen vindt geheel of gedeeltelijk dat de procedures onvoldoende zorgvuldig zijn tegen 21,8% die ze wel voldoende zorgvuldig acht, waarbij 46,8% geen duidelijke mening heeft. Niet-juristen hebben ook op dit punt duidelijk meer vertrouwen in NWO. Maar liefst 44,1% van hen vindt de procedures voldoende zorgvuldig. Opvallend is dan weer wel dat, hoewel beide groepen de NWO beoordelingsprocedures duidelijk te tijdrovend en bureaucratisch vinden, niet-juristen (69,2%) op dit punt stilliger zijn dan juristen (63,9%).

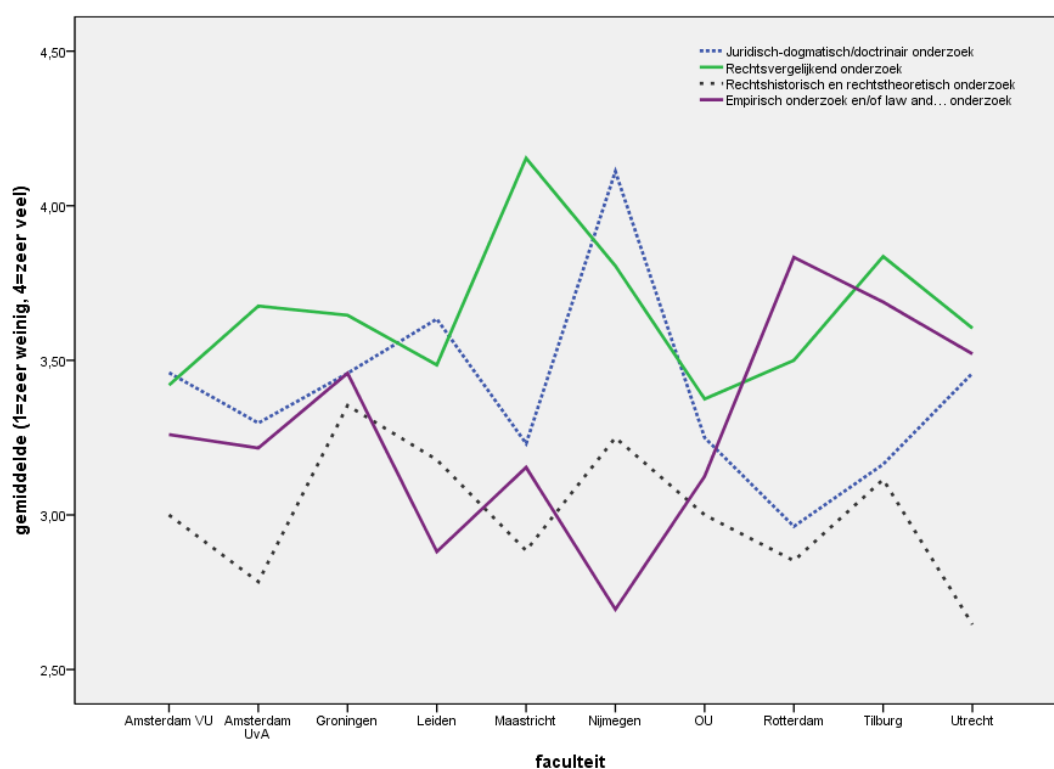
3.5 Faculteiten

Hier stelden we vragen over het facultaire beleid inzake kwaliteit van onderzoek, verdeling van middelen en publicatiegedrag.

Tabel 24					
In mijn faculteit word ik voldoende vrij gelaten in:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
De onderwerpen die ik graag wil bestuderen (n=518)	1.5 %	4.4	3.5	29.0	61.6
De methode van onderzoek (n=517)	0.6	4.8	4.1	28.8	61.7
De taal waarin ik wil publiceren (n=518)	1.7	10.6	7.5	30.7	49.4
De keuze om mijn onderzoek onder te brengen in een bepaald programma (n=509)	5.1	14.1	23.8	32.2	24.8

Veel positiever dan over NWO, lijken zowel juristen als niet-juristen over hun eigen faculteit (zie Tabel 24). Op alle genoemde vragen vindt een zeer ruime meerderheid dat men voldoende vrijheid geniet om eigen keuzes te maken in het onderzoek. De vraag is wel hoe deze cijfers zich verhouden tot de cijfers over de mate waarin onderzoekers hun publicatiegedrag mede afstemmen op het facultaire beleid en de cijfers over de mate waarin kwaliteitsmeting leidt tot strategisch gedrag (zie Tabel 10 resp. Tabel 18). Over het algemeen lijken zowel juristen als niet-juristen echter behoorlijk tevreden met de vrijheid die hen door de eigen faculteit wordt gelaten, waarbij er overigens wel nog verschil bestaat tussen faculteiten.

Grafiek 1
In mijn faculteit wordt gelet op de verdeling van middelen weinig/veel prijs gesteld op:

N=469; bij deze diagram werden alleen lijsten gebruikt waarin voor alle vier items antwoord werd gegeven
 Schaal: zeer weinig (1), redelijk weinig, niet weinig, niet veel, redelijk veel, (4) zeer veel

We vroegen vervolgens naar de perceptie die wetenschappers hebben over het belang dat aan bepaald soort onderzoek wordt gehecht in de *eigen* faculteit, gezien de prioriteiten die daar worden gesteld op het vlak van de verdeling van (onderzoeks)middelen (zie Grafiek 1³⁹).

Voorzichtigheid bij interpretatie van de cijfers is opnieuw op zijn plaats, aangezien het beeld dat onderzoekers over de eigen faculteit hebben op dit punt, niet hoeft te stroken

³⁹ De grafiek laat zich als volgt lezen: op de y-as staat de schaal van 1 ('in mijn faculteit wordt gelet op de verdeling van middelen zeer weinig prijs gesteld op:') tot 4 (zeer veel); op de x-as staan de faculteiten. De respondenten uit Groningen antwoordden gemiddeld 3,35 bij het onderdeel 'Rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek', terwijl men in Utrecht 2,65 antwoordde.

met de werkelijkheid. Dat gezegd zijnde valt op dat waar het gaat om juridisch-dogmatisch onderzoek Nijmegen de absolute koploper is, gevolgd door Leiden en Utrecht. Bij rechtsvergelijking is dat Maastricht op afstand gevolgd door Tilburg. Bij rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek is het Groningen die de kroon spant, gevolgd door Nijmegen en Tilburg en bij empirisch-juridisch en ‘law and...’ onderzoek voert Rotterdam de boventoon, op niet al te grote afstand gevolgd door Tilburg en Utrecht. Waar vooral Tilburg jarenlang het imago had met behulp van speciale instituten sterk in te zetten op multidisciplinair onderzoek⁴⁰, lijkt de positie aan kop waar het gaat om investeren in empirisch-juridisch en ‘law and...’ onderzoek, in de beleving van onze respondenten althans, te zijn overgenomen door Rotterdam. Nijmegen daarentegen houdt vast aan investeren in klassiek-juridisch onderzoek en stopt van alle faculteiten het minste geld in empirisch-juridisch en ‘law and...’ onderzoek, zo is de perceptie. Tegelijkertijd zien we hierna in tabel 26 dat in Nijmegen net als in de meeste andere faculteiten, aan bijdragen in internationale tijdschriften in de ogen van respondenten de voorkeur wordt gegeven boven publiceren in Nederlandse tijdschriften. Waar het gaat om de prioriteiten die rechtswetenschappers zelf willen stellen, valt op dat een behoorlijk deel van de academici wel bereid is om wat meer geld uit te trekken voor rechtsvergelijkend en rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek (zie Tabel 25). Maar waar het gaat om ‘Juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek’ enerzijds en ‘Empirisch onderzoek en/of ‘law and...’ onderzoek’ anderzijds, lijkt de gemeenschap in twee kampen gescheiden te worden. Juristen en niet-juristen verschillen van mening over de vraag of er meer of minder geld moet worden uitgetrokken voor juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek⁴¹ en Empirisch onderzoek en/of ‘law and...’ onderzoek.⁴² Het lijkt er op dat de juristen zich eenduidig keren *tegen* minder besteding aan ‘juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek’. Maar hun meningen zijn verdeelder als het gaat om bestedingen aan ‘empirisch onderzoek en/of ‘law and...’ onderzoek’.⁴³

Tabel 25										
Bij het verdelen van onderzoeksgelden in mijn faculteit, vind ik dat er meer/minder geld uitgetrokken moet worden voor:										
	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
jurist / niet-jurist										
Juridisch-dogmatisch/doctrinair onderzoek (n=384/145)	2.6	6.7	6.5	28.9	55.5	55.6	26.8	6.7	8.6	2.2
Rechtsvergelijkend onderzoek (n=384/145)	1.0	3.4	4.9	12.4	57.8	51.7	29.7	27.0	6.5	5.6
Rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek (n=385/144)	2.1	4.5	6.0	10.2	57.7	58.0	27.0	18.2	7.3	9.1
Empirisch onderzoek en/of ‘law and...’ onderzoek (n=382/147)	2.6	1.1	14.4	11.4	46.1	23.9	24.9	34.1	12.0	29.5
T test significant										

⁴⁰ Zie het rapport van de Commissie Koers op p. 314.

⁴¹ Niet-juristen (M=2.69, SD= 0.79) vs. juristen (M=3.32, SD=0.82); t(472)= 6.624, p<0.005.

⁴² Niet-juristen (M=3.80, SD= 1.03) vs. juristen (M=3.29, SD=0.95); t(468)= -4,414, p<0.005.

⁴³ Er zijn ook verschillen tussen faculteiten wat betreft voorkeuren voor meer bestedingen aan ‘rechtsvergelijkend onderzoek’ en aan ‘Rechtshistorisch en rechtstheoretisch onderzoek’, die we hier verder niet rapporteren.

	Bijdragen in boeken	Bijdragen in Nederlands-talige tijdschriften	Bijdragen in internationale tijdschriften	Studieboeken	Handboeken	Annotaties	Artikels-gewijze Commentaren
Amsterdam VU	3	1	2	5	4	6	7
Amsterdam UvA	2	3	1	6	4	5	7
Groningen	3	2	1	5	4	6	7
Leiden	3	2	1	6	4	5	7
Maastricht	3	2	1	5	4	6	7
Nijmegen	4	2	1	5	3	6	7
OU	6	2	1	4/5	3	4/5	7
Rotterdam	3	2	1	6	4	5	7
Tilburg	3	2	1	5	4	7	6
Utrecht	3	2	1	6	4	5	7

We stelden hier ook de vraag welke waarde wordt toegekend in de eigen faculteit aan de verschillende vormen van publicatie. Er bestaat weinig verschil in rangorde. Door alle faculteiten worden artikelsgewijze commentaren zeer laag tot helemaal onderaan in de rangorde geplaatst, aldus de respondenten. En bijdragen in internationale tijdschriften staan bovenaan in de rangorde (Tabel 26).

3.5. Onderzoekscultuur

	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Dat binnen de rechtswetenschap sprake is van onredelijke publicatiedruk (n=494)	13.4 %	19.6	26.1	30.6	10.3
Dat de huidige nadruk op onderzoeksproductie fraude in de hand werkt (n=495)	11.9	18.8	22.0	31.1	16.2
Dat de aandacht voor aantallen publicaties ten koste gaat van de kwaliteit (n=498)	4.6	8.0	14.7	43.4	29.3
Er teveel bestuurlijke bemoeienis is met de aard en omvang van mijn publicaties (n=490)	25.1	16.5	29.0	20.0	9.4

Bij de vragen naar het fenomeen publicatiedruk komt duidelijk naar voren dat een flink aantal respondenten vindt dat er teveel nadruk ligt op aantallen publicaties (Tabel 27). We zien dat zowel bij de antwoorden op de vraag of er sprake is van onredelijke publicatiedruk, waar

40,9% van de respondenten het geheel of gedeeltelijk mee eens is en ook bij de vraag of de aandacht voor hoeveelheid publicaties niet ten koste gaat van kwaliteit, waar maar liefst 72,7% het gedeeltelijk of geheel mee eens is. Des te opvallender is het dat respondenten niet van mening lijken dat er teveel bestuurlijke bemoeienis is met de aard en omvang van de eigen publicaties (41,6% is het daar (deels) mee oneens, terwijl slecht 29,4% het daar (deels) mee eens is). Tot nadenken stemt ook dat een fors aantal respondenten (47,3%) van oordeel is dat de huidige nadruk op onderzoeksproductie zelfs fraude in de hand werkt.

Tabel 28					
Wat betreft wetenschapsfraude:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
Zie ik in mijn eigen onderzoeksomgeving wel eens gevallen van fraude of grove wetenschappelijke onzorgvuldigheid (n=501)	51.7 %	17.8	15.0	12.8	2.8
Hoor ik van anderen wel eens over gevallen van fraude of grove wetenschappelijke onzorgvuldigheid (n=498)	32.5	17.7	17.3	23.3	9.2
Meld ik fraude of grove wetenschappelijke onzorgvuldigheid, als ik die waarneem (n=473)	1.7	4.0	24.7	31.5	38.1
Vind ik dat er in mijn faculteit voldoende aandacht bestaat voor de preventie van fraude of onethisch gedrag in het onderzoek (n=494)	5.1	12.1	29.4	35.6	17.8
Vind ik dat de wens om contractonderzoek binnen te halen, het risico op fraude of onethisch gedrag vergroot (n=492)	12.6	17.5	30.7	28.3	11.0

Waar het gaat om wetenschapsfraude lijkt het op het eerste gezicht geruststellend dat de meerderheid van de respondenten aangeeft dat in de eigen onderzoeksomgeving niet tegen te komen (Tabel 28). Toch geeft 2,8% van de respondenten aan het geheel eens te zijn met de stelling dat men in eigen kring wel eens vormen van grove onzorgvuldigheid of zelfs fraude waarneemt, terwijl 12,8% het daar gedeeltelijk mee eens is. Waar het gaat om het van 'horen zeggen' liggen de percentages over waargenomen fraude of onzorgvuldigheid nog beduidend hoger. De cijfers lijken op die uit een eerdere meta-evaluatie van Fanelli uit 2009 naar wetenschappelijk wangedrag in een groot aantal disciplines, waarin tussen de 2 en 10% aangaf zelf wel eens te frauderen en 14% van de wetenschappers stelden wel eens wetenschappelijke fraude of grove onzorgvuldigheid bij collega's waar te nemen.⁴⁴ Daarbij ligt het percentage respondenten dat aangeeft wel eens van anderen te horen over grove onzorgvuldigheid zelfs nog wat hoger dan bij Fanelli. Hierbij geldt dat wetenschapsfraude en grove onzorgvuldigheid natuurlijk weinig vast omliggende begrippen zijn, waardoor niet uitgesloten is dat respondenten daar hele verschillende zaken onder verstaan. Alleen met meer kwalitatief onderzoek (denk aan het vragen naar voorbeelden) zou op dit punt meer inzicht verkregen kunnen worden. Hoewel de overgrote meerderheid aangeeft geconstateerde fraude of grove onzorgvuldigheid te zullen melden en een meerderheid van 53,4% van de respondenten (deels) vindt dat faculteiten voldoende aandacht besteden aan fraude en

⁴⁴ Zie D. Fanelli, How Many Scientist Fabricate and Falsify Research? A systematic review and Meta – Analysis of survey data, PLoS One 4(5) 2009.

onethisch gedrag⁴⁵, roept het in tijden waarin veel nadruk wordt gelegd op ‘valorisatie’ vragen op dat 39,3% van de respondenten van oordeel is dat de wens om contractonderzoek binnen te halen het risico op fraude en onethisch gedrag vergroot, terwijl maar 30,1% het daarmee (deels) oneens is.

Tabel 29					
Over de verhouding tussen onderwijs en onderzoek vind ik:					
	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
dat het inbrengen van nieuwe onderzoeksresultaten in mijn onderwijs cruciaal is voor het academische gehalte ervan (n=500)	1.0 %	9.0	9.8	40.0	40.2
dat het publiceren van onderwijsgerelateerd onderzoek (bijv. het publiceren van onderwijsmateriaal) meer gewaardeerd zou moeten worden	3.8	10.4	20.8	38.1	26.9
dat ik de tijd die ik krijg voor onderzoek meer waardeer dan de tijd die ik krijg voor onderwijs	9.7	13.5	27.7	27.5	21.6

Bij de uitkomsten van de vragen over de verhouding onderwijs en onderzoek valt vooral op dat een ruime meerderheid van de respondenten (80,2%) geheel of gedeeltelijk van mening is dat het inbrengen van onderzoeksresultaten in het onderwijs cruciaal is voor het academisch gehalte daarvan. Ook vindt een meerderheid min of meer dat dat onderwijsgerelateerd onderzoek meer gewaardeerd zou moeten worden (65%). Tegelijkertijd geeft men, zo zagen we eerder, aan studieboeken een lage plaats op de rangorde van publicatievormen (zie tabel 9). Bijna de helft van de respondenten waardeert bovendien de eigen onderzoekstijd meer dan de tijd die men krijgt voor onderwijs. De vraag is hoe we dit moeten duiden. Vinden Nederlandse rechtswetenschappers in het algemeen onderzoek simpelweg leuker dan onderwijs of is het toch (ook) de waardering vanuit faculteiten die er voor zorgt dat de tijd die men krijgt voor onderzoek hoger wordt gewaardeerd?

⁴⁵ Niet-juristen zijn het gemiddeld iets minder eens met de stelling dat in de faculteit voldoende aandacht bestaat voor de preventie van fraude of onethisch gedrag in het onderzoek. Juristen (M=3.54, SD= 1.07) vs. niet-juristen (M=3.32, SD=1.06); t(488)= 2,494, p=0,013.

Tabel 30										
Over de verhouding tussen onderwijs en onderzoek vind ik:										
	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
jurist / niet-jurist										
dat de aandacht voor internationalisering in het onderzoek gaat ten koste van het onderwijs in de klassieke rechtspositieve vakken (zoals staats- & bestuursrecht, privaatrecht, strafrecht)	15.2 %	20.4	17.7	26.9	24.8	38.7	25.8	11.8	16.5	2.2
dat de aandacht voor multidisciplinariteit in het onderzoek gaat ten koste van het onderwijs in de klassieke rechtspositieve vakken (zoals staats- & bestuursrecht, privaatrecht, strafrecht)	16.5	20.2	20.1	25.5	22.6	36.2	27.2	11.7	13.7	6.4
Het verschil in verdeling gemiddelden is significant voor alle variabelen.										

Over de verhouding tussen onderwijs en onderzoek is 42,3% van de juristen het geheel of gedeeltelijk eens met de stelling dat internationalisering in het onderzoek ten koste gaat van het onderwijs in de klassieke vakken, terwijl maar 32,9% het daarmee (deels) oneens is. Niet geheel onverwacht is dat een groot deel van de niet-juristen (47,3%) hier anders over denkt en geen probleem ziet met internationalisering op dit punt. 40,9% van de juristen vindt dat aandacht voor multidisciplinariteit in het onderzoek geheel of ten dele ten koste gaat van het onderwijs in de klassieke vakken, terwijl bij de niet-juristen een meerderheid van 45,7% het daarmee juist oneens is. Men zou verwachten dat multidisciplinariteit in het onderzoek minder ten koste hoeft te gaan van onderwijs in de klassieke vakken, omdat dit onderzoek gemakkelijk af te grenzen is van het onderwijs, maar dat is in de beleving van veel juristen kennelijk toch niet het geval (of men heeft de vraag op dit punt wellicht niet begrepen).

Tabel 31										
Waar het gaat om onderzoeksgeld vind ik dat:										
(n=343/67)	Geheel oneens		Een beetje oneens		Niet eens, niet oneens		Een beetje eens		Geheel eens	
	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j	j	n-j
Het opstellen en indienen van onderzoeksvorstellen bij instanties als NWO en EU helpt om de kwaliteit van onderzoek te verbeteren	17.2	6.0	25.7	9.0	27.4	26.9	24.5	47.8	5.2	10.4
Het belang van het binnenhalen van subsidies in mijn faculteit te zwaar meeweegt bij het maken van promotie	3.8	9.0	12.2	14.9	32.7	28.4	28.6	31.3	22.7	16.4
De tijd die ik besteed aan het binnenhalen van onderzoekssubsidies meer kost dan het oplevert	3.5	9.0	4.1	11.9	31.2	25.4	33.2	25.4	28.0	28.4
Ik niet ben opgeleid om subsidiegeld binnen te halen	5.8	19.4	9.6	11.9	21.0	14.9	31.8	35.8	31.8	17.9

Gevraagd naar inspanningen om onderzoeksgelden binnen te halen, tonen de respondenten sterke verdeeldheid ten aanzien van de vraag of het opstellen en indienen van onderzoeksvorstellen voor NWO bijdraagt aan de kwaliteit van het eigen onderzoek (zie Tabel 31). Zorgelijker is dat 51,3% van de juristen vindt dat het binnenhalen van subsidies te zwaar meeweegt bij het maken van promotie en 47,7% van de niet-juristen. Dit is mede opmerkelijk gelet op eerdere antwoorden die juist positief luiden over de vrijheid die faculteiten aan wetenschappers laten. Heel duidelijk is ook dat een ruime meerderheid van 61,2% van de juristen geheel of gedeeltelijk vindt dat de tijd die aan onderzoeksvorstellen wordt besteed meer kost dan het oplevert (niet-juristen 53,8%), terwijl maar liefst 63,6% van de juristen vindt niet te zijn opgeleid voor het binnenhalen van subsidiegeld (53,7% niet-juristen). Deze cijfers duiden onmiskenbaar op scepsis van zowel juristen als niet-juristen in Nederlandse rechtenfaculteiten ten opzichte van het huidige stelsel van onderzoeks-subsidiëring.

3.6. Toekomstverwachting en hoop

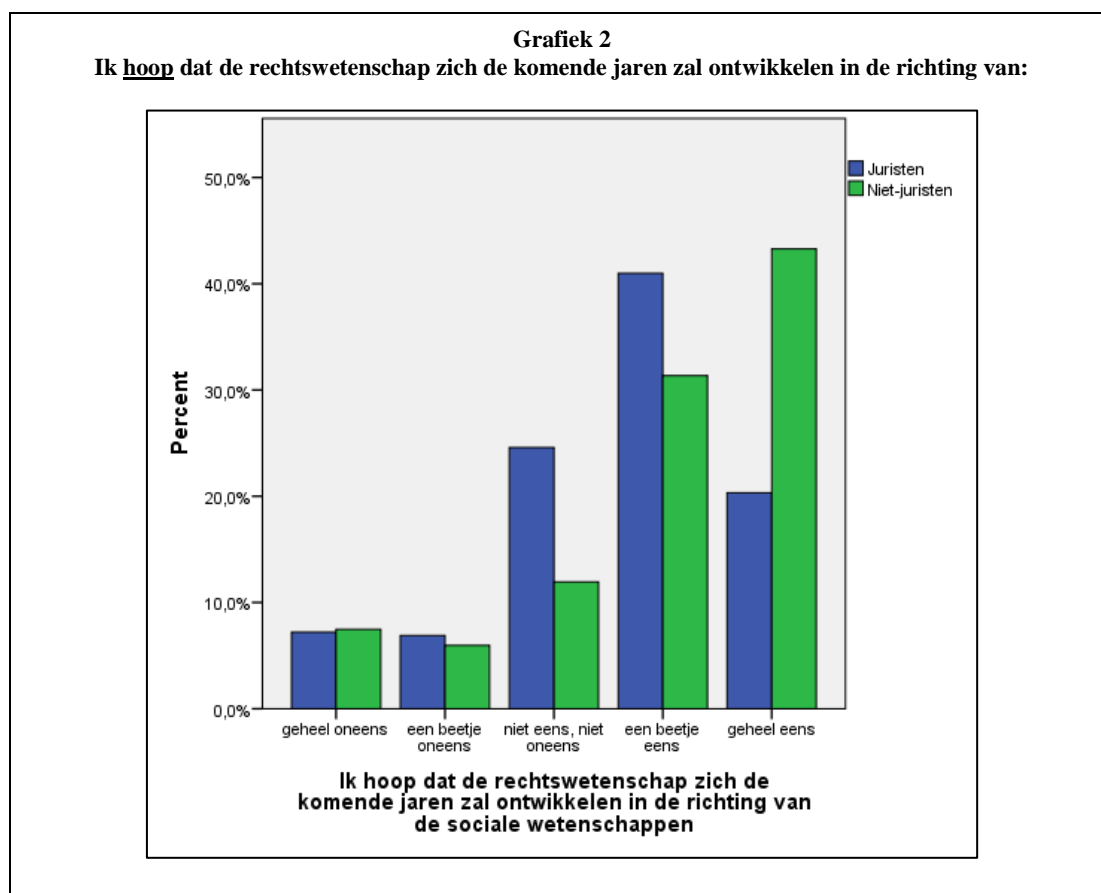
In dit deel van de enquête stelden we de vraag in welke richting de rechtswetenschap zich naar verwachting zal ontwikkelen in de komende jaren. Ook vroegen we in welke richting men *hoopt* dat deze ontwikkeling zal zijn.⁴⁶ De antwoorden tonen vooral aan dat zowel op het punt van de hoop als de verwachting respondenten geloven dat de rechtswetenschap de komende jaren duidelijk zal opschuiven in de richting van de sociale wetenschappen. Waar het gaat om de kunsten en geesteswetenschap is de verwachting op dit punt laag, maar de *hoop* dat toenadering plaatsvindt aanzienlijk groter. Bij de economische en bedrijfswetenschappen is het juist andersom; daar verwachten juristen toenadering van hun eigen discipline tot de economie en bedrijfswetenschappen, maar hopen ze dat veel minder.⁴⁷ De exacte wetenschappen blijven, niet geheel onverwacht, meer buiten beeld.

Tabel 32					
Ik <u>verwacht</u> dat de rechtswetenschap zich de komende jaren zal ontwikkelen in de richting van:					
N=375	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
de kunsten en geesteswetenschappen	13.6	26.1	32.3	22.4	5.6
de sociale wetenschappen	2.4	6.1	19.2	51.2	21.1
de economische en bedrijfswetenschappen	8.3	5.9	25.9	45.6	14.4
de exacte wetenschappen	25.9	19.7	29.1	19.2	6.1
Ik <u>hoop</u> dat de rechtswetenschap zich de komende jaren zal ontwikkelen in de richting van:					
N=375	Geheel oneens	Een beetje oneens	Niet eens, niet oneens	Een beetje eens	Geheel eens
de kunsten en geesteswetenschappen	11.2	8.8	25.1	33.3	21.6
de sociale wetenschappen	7.5	6.7	22.7	38.9	24.3
de economische en bedrijfswetenschappen	15.2	16.0	32.0	26.1	10.7
de exacte wetenschappen	25.9	19.2	31.2	15.2	8.5

⁴⁶ Let wel: we hebben respondenten niet gevraagd of zij verwachten en/of hopen dat rechtswetenschappen zich ‘in geen enkele richting zal ontwikkelen’ of zich verder zal ontwikkelen als eigenstandige discipline. De hoge percentages ‘niet eens/niet oneens’ in samenhang met de uitkomst van tabel 5 (juridisch-dogmatisch onderzoek is dominant) betekenen dat er rekening mee gehouden dient te worden dat veel juristen het recht als een eigenstandige discipline zien en dat zij dus menen dat bij ontwikkeling in de richting van andere disciplines op korte termijn geen aardverschuivingen te verwachten zijn.

⁴⁷ Overigens: we vonden correlatie tussen verwachting en hoop ten aanzien van elk van de items.

We vonden geen significant verschil tussen juristen en niet-juristen waar het gaat om verwachting ten aanzien van ‘de kunsten en geesteswetenschappen’ en ‘de sociale wetenschappen’. We vonden ook geen verschil waar het gaat om hoop ten aanzien van ‘de kunsten en geesteswetenschappen’, maar wel een verschil in hoop ten aanzien van ‘de sociale wetenschappen’. Bij niet-juristen is de hoop op toenadering tot de sociale wetenschappen groter dan bij juristen (zie grafiek 2).⁴⁸

4. Conclusies

Alvorens de belangrijkste conclusies uit de enquête samen te vatten, is het van belang om drie beperkingen van het onderzoek te benadrukken. De eerste is dat wij niet precies kunnen vertellen hoe representatief de respondenten zijn. Weliswaar is de responsgraad van bijna vijftientig procent voor een internet-enquête als zodanig allerminst tegenvallend en denken wij dat de verdeling over faculteiten goed te noemen is, maar wij weten niet met zekerheid of onze adressenlijst correct (genoeg) was. We konden bovendien de representativiteit van de respondenten wat betreft leeftijd, functie, taal, vakgebied en genoten opleiding niet verifiëren, omdat wij geen eenvoudig toegankelijke openbare bronnen konden vinden die uitsluitend bieden over de totale populatie op deze punten. Wij kunnen zelfselectiebias (de groep die niet heeft meegedaan aan de enquête zou er bijv. hele andere standpunten op na kunnen houden) niet uitsluiten en dus ook niet zeker zeggen dat de respondenten een goede afspiegeling vormen van de gehele populatie; anderzijds hebben we geen indicaties dat onze onderzoeksresultaten een vertekend beeld zouden geven. De tweede beperking, en die is ook gangbaar voor enquêteonderzoek, ligt in de aard van de onderzoeksmethode: door meningen,

⁴⁸ Juristen (M=3.60, SD= 1.10) vs. niet-juristen (M=3.97, SD=1.22); t(370)= -2,415, p=0.01.

oordelen, en inzichten uit te vragen, kunnen antwoorden sociaal wenselijk, politiek correct, minder goed doordacht en soms minder consistent zijn. Respondenten zijn wat dat betreft net mensen. Dat maakt dat elke conclusie die men wil verbinden aan de uitkomsten van een enquête met de nodige terughoudendheid moet worden getrokken; we hopen die terughoudendheid in het voorgaande in acht te hebben genomen. De derde beperking is dat dit de eerste keer is dat deze enquête is gehouden. Er is voor zover wij weten, geen eerdere meting zodat we op belangrijke punten niet kunnen nagaan of er sprake is van een ontwikkeling in de tijd (bijv. hebben we thans meer of minder vertrouwen in bepaalde vormen van onderzoeksbeoordeling dan in het verleden?).

Dit gezegd zijnde valt in het eerste blok (hoe zien rechtswetenschappers zichzelf en hun eigen onderzoek) om te beginnen op dat het juridisch-dogmatische onderzoek in Nederland nog altijd dominant is. Rechtsvergelijking is daarna het meest populair. Meta-juridisch en empirisch-juridisch onderzoek komen hier achteraan en ontlopen elkaar qua populariteit nauwelijks. Op basis hiervan kan dus zeker niet worden gezegd dat het klassieke juridisch onderzoek er niet meer toe doet. Waar de Commissie Koers echter reeds aangaf dat het rechtswetenschappelijke onderzoek steeds minder als een dienstverlening voor de rechtspraak kan worden gezien⁴⁹, lijkt dit te worden bevestigd in ons onderzoek. Bijna driekwart van de ondervraagden geeft aan dat het eigen onderzoek vooral gericht is op een Europees en internationaal debat met andere wetenschappers, terwijl zo'n zeventig procent zich richt op het debat met andere Nederlandse wetenschappers. Een focus op de nationale en (vooral) internationale rechtspraak wordt daarentegen aanzienlijk minder vaak genoemd.

Mag het debat gericht zijn op wetenschappers, de inhoudelijke focus is tegelijk sterk gericht op verbetering van het positieve recht. Bijna tachtig procent van de respondenten geeft aan het eigen onderzoek vooral te zien als een manier om concrete voorstellen te doen om het positieve recht te verbeteren, waarbij een meerderheid zich het meest vertrouwd voelt met de rechtsvindingsmethoden die rechters en advocaten toepassen om ontwikkelingen in het recht te begrijpen. Dit roept de vraag op of hier sprake is van sociaal wenselijke antwoorden ('de enquêteurs willen vooral mijn wetenschappelijke ambities horen dus geef ik aan dat ik me vooral tot andere wetenschappers richt') of dat er onder rechtswetenschappers vaak helemaal geen tegenstelling wordt gezien tussen het zich enerzijds in het onderzoek richten op een debat met vooral andere wetenschappers en anderzijds een bijdrage leveren aan de rechtsontwikkeling met gebruikmaking van (interpretatie)methoden die ook door rechters en advocaten worden toegepast.⁵⁰

Wanneer rechtswetenschappers wordt gevraagd een rangorde aan te brengen in de vragen waarop ze zich in hun eigen onderzoek richten, scoren vragen die betrekking hebben op waarom het geldend recht zich op een bepaalde manier ontwikkelt het laagst, terwijl in de literatuur wel wordt verdedigd dat juist het stellen van 'waarom-vragen' de wetenschapper onderscheidt van de praktijkjurist.⁵¹ Interessant zou kunnen zijn om hierop voortbordurend via meer kwalitatief onderzoek na te gaan wat hier gaande is. Dit geldt nog temeer nu respondenten enerzijds aangeven zich heel vertrouwd te voelen met vragen naar de werking van het recht, maar hun onderzoek tegelijkertijd juist niet, of althans veel minder, als empirisch kwalificeren. Wij kunnen dit niet zo goed rijmen. Vinden rechtswetenschappers dat je ook zonder empirisch onderzoek heel goed uitspraken kunt doen over de werking van het recht en daarbij ook best verbetervoorstellen kunt doen? Of hebben zij geen duidelijk beeld van wat onder empirisch onderzoek geschaard dient te worden en doet men wellicht vaker empirische uitspraken zonder dat zelf als zodanig te zien?

⁴⁹ Rapport van de evaluatiecommissie rechtswetenschappelijk onderzoek 2009, Kwaliteit en diversiteit, Amsterdam 2009, p. 39.

⁵⁰ Dit zou o.a. aansluiten bij de observaties van Vranken in zijn laatste Algemeen Deel, waarin hij stelt dat de methoden van met name rechters en rechtswetenschappers nog altijd nauw verweven zijn in elk geval voor het privaatrecht. Zie vnt. 25.

⁵¹ Bijv. M. McConville & W. Hong Chui (eds.), *Research Methods for Law*, Edinburgh: Edinburgh University Press 2007, p. 2.

Wat past bij de zojuist besproken focus van onze respondenten op het debat met andere wetenschappers, is dat zij vooral artikelsgewijze commentaren en annotaties laag op hun eigen prioriteitenlijstje hebben staan en artikelen in nationale en internationale tijdschriften juist heel hoog. Niet duidelijk is wat hier de reden van is. Hoewel veel respondenten claimen een individuele publicatiestrategie te hebben en een overtuigende meerderheid het type publicatie in overweging zegt te nemen, laat tegelijkertijd een groot aantal respondenten zich leiden door wat de eigen faculteit belangrijk vindt, door wat op het eigen pad komt en door wat redacties verzoeken. Hierdoor blijft in het midden of rechtswetenschappers er zelf bewust voor kiezen meer in (inter)nationale tijdschriften te publiceren of dat dit (ook) wordt gestimuleerd door externe invloeden, zoals facultair of landelijke beleid. Denk hierbij ook aan het onderscheid dat landelijk is aangebracht tussen vakpublicaties en wetenschappelijke publicaties, waarbij eerstgenoemde publicaties de laatste jaren niet meer echt meetelden bij onderzoeksvisitaties. Daardoor kan het schrijven van annotaties, artikelsgewijze commentaren, maar bijvoorbeeld ook studieboeken, minder aantrekkelijk zijn geworden. We vermoeden dat individuele preferenties hier begrijpelijkerwijs mede gevormd worden door de werkomgeving. Niet helemaal passend in deze redenering lijkt dat juristen – in vergelijking tot niet-juristen – bijvoorbeeld nog wel een relatief hoge prioriteit toekennen aan het schrijven van handboeken, aangezien deze ook zeker niet meer automatisch als wetenschappelijke publicatie worden aangemerkt (met name bij latere drukken).

Duidelijk blijkt wel uit de enquête dat één van de redenen om meer internationaal te publiceren is gelegen in het gevoelen dat het wetenschappelijke debat steeds internationaler wordt, maar of dat ook de voornaamste reden is waarom veel rechtswetenschappers bereid zijn meer tijd en energie te steken in internationale publicaties kunnen we niet uit de enquête opmaken. Daardoor weten wij ook niet of rechtswetenschappers menen dat de lat voor het publiceren in internationale tijdschriften bijvoorbeeld hoger ligt dan nationaal en dat daarom een extra tijdsinvestering nodig is of dat het vooral een kwestie is van de taalvaardigheid of (deels) loskomen van de nationale context waardoor publiceren in internationale tijdschriften meer inspanning vergt. Dit zou onderwerp van nader onderzoek kunnen zijn.

Waar het gaat om de kwaliteit van rechtswetenschappelijk onderzoek valt op dat ten aanzien van kwaliteitsindicatoren voor publicaties, originaliteit lager wordt gewaardeerd door juristen dan bijvoorbeeld grondigheid en diepgang, terwijl methodologische zuiverheid bijvoorbeeld nog lager scoort. De aanwezigheid van een duidelijke onderzoeksvraag wordt weliswaar door zowel juristen als niet-juristen als dé belangrijkste herkenningsfactor voor onderzoekskwaliteit gezien, maar ten aanzien van de aanwezigheid van een goed uitgewerkte methode valt op dat niet-juristen dit hoger waarderen dan juristen, terwijl laatstgenoemden het gebruik van duidelijke en precieze taal daarentegen weer zwaarder laten wegen dan niet-juristen. Verder lijkt er veel steun te bestaan voor het harmoniseren van kwaliteitsmaatstaven voor dissertaties, maar geldt dat bijvoorbeeld weer niet voor het harmoniseren van de maatstaven voor tijdschriftartikelen in Europa. Een kleine meerderheid van de respondenten lijkt ten slotte te vinden dat de kwaliteitsmaatstaven voor wetenschappelijke- en vakpublicaties wezenlijk van elkaar verschillen. Een duidelijke meerderheid vindt dat de kwaliteitseisen beter moeten worden toegespitst op het type onderzoek dat wordt verricht. Ook hier is echter nader onderzoek nodig wanneer we zouden willen achterhalen hoe dat toespitsen in zijn werk zou kunnen of moeten gaan. Dat geldt eveneens voor het breed gedeelde gevoelen onder zowel juristen als niet-juristen dat de methodologische eisen die voor rechtswetenschappelijke publicaties gelden, beter geëxpliciteerd horen te worden. Ook hier dringt zich de vraag op: wat zijn die eisen, hoe zouden ze explicieter gemaakt kunnen worden en wie is daarvoor primair verantwoordelijk?

Waar het gaat om de kwaliteit van tijdschriften hechten juristen meer waarde aan reputatie dan niet-juristen. Die vinden externe peer review belangrijker. Ten aanzien van peer review zijn juristen enerzijds van mening dat beoordeling door een deskundige redactie niet onder doet voor beoordeling door externe referenten, dat er te weinig onafhankelijke experts in Nederland zijn om bij juridische tijdschriften in Nederland standaard peer review uit te

voeren en dat peer review iedereen te veel tijd kost. Anderzijds lijken Nederlandse rechtswetenschappers, evenals de Zwitsers, een duidelijke voorkeur hebben voor inhoudelijke beoordeling van publicaties boven citatiemeting en bijvoorbeeld het tellen van aantallen publicaties en geven zij een voorkeur aan dubbelblinde peer review boven andere vormen van beoordeling. Opvallend is ook de verhoudingsgewijs sterke steun van juristen in vergelijking tot niet-juristen voor peer review bij boeken.

Ten aanzien van een ranking van juridische tijdschriften zijn juristen daarentegen weer duidelijk minder enthousiast dan niet-juristen. Beide groepen lijken ten slotte de waarde in te zien van een landelijke onderzoeksvisitatie (alhoewel hier de percentages niet eens/niet oneens ook relatief hoog zijn), waarbij geldt dat niet-juristen verhoudingsgewijs wel meer waarde hechten aan een vergelijking met buitenlandse onderzoeksgroepen dan met nationale onderzoeksgroepen. Bij het borgen van de onderzoekskwaliteit valt op dat respondenten de meeste waarde hechten aan de zorg voor een bepaalde minimumkwaliteit van publicaties. Tegelijkertijd scoort ook het bevorderen van excellent onderzoek hoog. Het is echter maar de vraag in hoeverre het garanderen van minimum-kwaliteit en onderzoeksexcellentie altijd goed samengaan. Is het mogelijk om geïntegreerd onderzoeksbeleid te voeren dat enerzijds een bepaalde kwaliteitsdrempel garandeert waaronder rechtswetenschappelijke publicaties niet mogen zakken, en anderzijds 'cutting edge' onderzoek stimuleert?

Ten aanzien van het vertrouwen in NWO mag worden vastgesteld dat dit zowel bij juristen als niet-juristen niet groot lijkt. Een meerderheid van de juristen denkt dat NWO er niet in slaagt de beste onderzoeksvoorstellen te selecteren en is bovendien van oordeel dat deze organisatie onvoldoende rekening houdt met de eigenheid van juridisch onderzoek. Waar het de zorgvuldigheid van de NWO beoordelingsprocedures betreft, zijn niet-juristen positiever dan juristen. Beide groepen zijn van mening dat de NWO beoordelingsprocedures te tijdrovend en bureaucratisch zijn; niet-juristen zijn daarin het stelligst. Een meerderheid van de respondenten is bovendien van oordeel dat het binnenhalen van subsidies te zwaar meeweegt bij het maken van promotie. Dit is opmerkelijk gelet op het feit dat juristen over het algemeen juist veel vertrouwen hebben in de eigen faculteit. Een ruime meerderheid vindt bijvoorbeeld dat men voldoende vrijheid geniet om eigen keuzes te maken in het onderzoek waar het gaat om de keuze van onderwerp, taal, methode en onderzoeksprogramma. Waar het gaat om de tijd die wordt besteed aan het schrijven van onderzoeksvoorstel vindt de meerderheid dat dit meer kost dan het oplevert, terwijl men zich bovendien niet opgeleid voelt voor het binnenhalen van subsidies.

Inzake (interne) onderzoeksfinanciering komen duidelijke verschillen tussen faculteiten naar voren waar het gaat om het investeren in bepaalde typen onderzoek. Nijmeegse rechtswetenschappers zien hun eigen faculteit duidelijk als koploper waar het investeren in juridisch-dogmatisch onderzoek betreft, bij rechtsvergelijkend onderzoek is dat Maastricht en bij empirisch-juridisch en 'law and...' onderzoek is het Rotterdam. Of dit beeld ook overeenstemt met de werkelijke investeringen die faculteiten op deze gebieden doen, hebben wij in het kader van het onderhavige onderzoek niet onderzocht. Juristen en niet-juristen lijken verder vooral verdeeld over de vraag of er meer geïnvesteerd moet worden in empirisch-juridisch en 'law and...' onderzoek. Het zal niet verbazen dat onder de niet-juristen meer steun is te vinden dan bij juristen voor het uittrekken van extra geld voor dit type onderzoek.

Met betrekking tot publicatiedruk en fraude is het overduidelijk dat de grote meerderheid vindt dat de nadruk op aantallen publicaties ten koste gaat van de kwaliteit. Bijna de helft van de respondenten is zelfs van oordeel dat de nadruk op onderzoeksproductie fraude in de hand werkt. Over de vraag of er niet teveel bestuurlijke bemoeienis is met de aard en omvang van de eigen publicaties, is men echter sterk verdeeld. Dit roept de vraag op wie er eigenlijk verantwoordelijk wordt gehouden voor de huidige publicatiedruk: wetenschappers zelf, facultaire of universitaire bestuurders of wellicht het regeringsbeleid? Ook hier geldt dat alleen nader (kwalitatief) onderzoek meer antwoorden kan brengen. Dat is eveneens het geval voor de relatie tussen publicatiedruk en wetenschapsfraude. Hoewel de grote meerderheid van de geënquêteerden in de eigen omgeving geen fraude of grote onzorgvuldigheid zegt tegen te

komen, lijkt het percentage respondenten dat aangeeft van anderen te horen over grove nalatigheid en wetenschapsfraude in vergelijking tot een eerdere internationale meta-evaluatie uit 2009 misschien zelfs wat aan de hoge kant te liggen. Wat zegt dat over juristen: is dit gewoon borrelpraat, horen wij meer over fraude dan in andere disciplines, geloven we minder in de integriteit en zorgvuldigheid van wetenschappers dan onze collega's in andere vakgebieden of is dit een kwestie van onbehagen mede naar aanleiding van recente spraakmakende fraudezaken of iets anders?

Bij de uitkomsten van de vragen over de verhouding onderwijs en onderzoek valt vooral op dat waar een ruime meerderheid van de respondenten de inbreng van onderzoeksresultaten in het onderwijs cruciaal vindt voor het academische gehalte daarvan en vindt dat dit meer gewaardeerd moet worden, veel wetenschappers niettemin hun onderzoekstijd hoger waarderen dan de tijd die beschikbaar is voor onderwijs. Ook hier kunnen we weer de vervolgvraag stellen: hoe komt dat? Ligt dat bijvoorbeeld vooral aan de wijze waarop onderzoek en onderwijs binnen rechtenfaculteiten gewaardeerd wordt en een rol speelt in beslissingen over beloning en bevorderingen of is het iets dat wetenschappers eigen is? Opvallend is verder dat juristen vaker dan niet-juristen denken dat internationalisering en multidisciplinariteit ten koste gaan van de aandacht voor de klassieke rechtspositieve vakken.

Waar het ten slotte gaat over de relatie van het recht tot andere wetenschappen valt op dat juristen, wanneer ze hun eigen onderzoek moeten plaatsen, zich het minst verwant voelen met de exacte wetenschappen, het meest met de sociale wetenschappen en – iets minder – met de kunsten en geesteswetenschappen. Interessant is dat waar het gaat om de vraag in welke richting zij verwachten dat de rechtswetenschap zich zal ontwikkelen, verdere toenadering tot de sociale wetenschappen waarschijnlijker wordt geacht dan een beweging in de richting van de kunsten en geesteswetenschappen. Ten aanzien van de verhouding tot de economische en bedrijfswetenschappen springt in het oog dat de verwachtingen op verdere toenadering duidelijk sterker zijn dan de hoop dat dit gebeurt.

5. Mogelijk vervolg

Het is niet aan ons als onderzoekers om te bepalen of, en zo ja welke, bestuurlijke gevolgtrekkingen verbonden moeten worden aan de uitkomsten van deze enquête. Toch vragen de uitkomsten van ons onderzoek duidelijk om een vervolg, al was het maar om meer inzicht te krijgen in het grote aantal vragen dat onze enquête oproept en het belang van het antwoord daarop voor de verdere ontwikkeling van de Nederlandse rechtswetenschap als geheel. Wij veroorloven ons daarom enkele suggesties die het debat over kwaliteit en kwaliteitsborging van onderzoek verder kunnen brengen. Wij moeten namelijk ook vaststellen dat hoewel er al geruime tijd in algemene zin wordt gesproken over kwaliteitszorg binnen de rechtswetenschap, er nog weinig concrete actie is ondernomen.

Allereerst ligt het wat ons betreft voor de hand om op enkele concrete thema's, zoals onderzoeksbeoordelingsmethoden, de vertaling van algemene kwaliteitsindicatoren naar concrete 'best practices' voor diverse typen juridisch onderzoek en de harmonisatie van eisen voor proefschriften, meer diepgaand kwalitatief vervolgonderzoek te verrichten. Thans lijkt het zo dat bijvoorbeeld veel tijdschriftredacties zelf het wiel aan het uitvinden zijn waar het gaat om de invoering van enigerlei vorm van peer review, maar er is weinig zicht op wat werkt en wat niet werkt en in hoeverre peer review tot een betere onderzoeksbeoordeling van tijdschriftartikelen leidt dan beoordeling door een deskundige redactie. Ten aanzien van boeken is er bovendien nog heel weinig beweging te bespeuren, terwijl uit onze enquête volgt dat er juist ten aanzien van boeken behoefte lijkt aan enigerlei vorm van peer review om de kwaliteit ervan te borgen.

In de tweede plaats zou het goed zijn om in het verlengde van de oproep van de Commissie Koers nader te onderzoeken wat de verschillende voor- en nadelen zijn van landelijke onderzoeksvisitaties, zoals die de afgelopen decennia zijn uitgevoerd. Wellicht dat hier ook geleerd kan worden van buitenlandse ervaringen, zoals die in het Verenigd Koninkrijk, waar ook een aanhoudend debat bestaat over de mate waarin en de wijze waarop een landelijke onderzoeksvisitatie bijdraagt aan de kwaliteit van wetenschappelijke

publicaties en of daarbij juist meer of minder moet worden vertrouwd op het lezen van publicaties of het gebruik van bibliometrische beoordelingsmethoden. Daarbij zou ook bezien kunnen worden of binnen of buiten de rechtswetenschap interessante alternatieven bestaan voor een landelijke onderzoeksvisitatie en welke ervaringen daarmee bestaan.

Ten derde vragen wij ons af of is het niet zinvol zou zijn om interne facultaire regels van onderzoeksbeoordeling en puntensystemen eens met elkaar te vergelijken en de ratio die erachter steekt, in te brengen in een debat waarover het forum van rechtswetenschappers zelf een oordeel kan geven, waarbij we misschien ook kunnen leren van elkaars ervaringen. In hoeverre en op welke wijze stimuleren faculteiten bijvoorbeeld dat individuele onderzoekers een eigen onderzoeksagenda ontwikkelen en hoe gaan diverse faculteiten om met het aan de ene kant uitfilteren van ondermaatse onderzoeksprestaties en aan de andere kant het ruimte bieden aan of stimuleren van onderzoeksexcellentie?

Wij zouden gemakkelijk meer punten kunnen opnoemen, maar kern van de zaak is wat ons betreft de vraag of wij als discipline niet meer initiatief zouden kunnen en moeten nemen om ons lot in eigen hand te nemen. In plaats van niets doen of juist blind de kwaliteitszorgsystemen van andere disciplines te kopiëren naar de rechtswetenschap, zouden we ook het heft in handen kunnen nemen en gevoed door praktijkervaringen en – waar nodig – nader onderzoek, verder te bouwen aan kwaliteitszorg op een wijze die rekening houdt met de eigenheid van de rechtswetenschap als kruispuntwetenschap en die aansluit bij wat het forum van rechtswetenschappers acceptabel vindt.